

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Katedra Sociální a kulturní ekologie

Bc. Andrea Malá

První vlašťovka

**Model komunitního a solidárního bydlení
perspektivou commons**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Hedvika Novotná, Ph.D.

Praha 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 3. května 2024

Andrea Malá

Poděkování

Je mi potěšením na tomto místě vzdát dík všem členům družstva První vlaštovka, kteří mi dali možnost prozkoumat jejich model bydlení. Velké poděkování patří také vedoucí této práce, Mgr. Hedvice Novotné Ph.D., za četné konzultace, důležité rady a připomínky, díky kterým se má práce vždy posunula o kousek blíže k cíli. Dále pak děkuji Mgr. et Mgr. Arnoštu Novákovi Ph.D. za představení teoretického konceptu commons a za poskytnutí důležité literatury. Děkuji i své rodině a přátelům, za jejich podporu a za to, že během výzkumu respektovali mé odloučení od vnějšího světa. A v neposlední řadě pak děkuji svému partnerovi Martinovi a našemu kocourovi Jupiterovi, že jsme na sebe mohli v těžkých chvílích mňoukat a hned nám bylo lépe.

Abstrakt

V této diplomové práci bylo cílem představit nový model komunitního a solidárního bydlení na příkladu sociálního družstva První vlaštovka, které tento model bydlení praktikuje jako první v České republice. Data nezbytná pro tento účel byla získána formou kvalitativního výzkumu založeného zejména na metodě polostrukturovaných rozhovorů. Ty byly vedeny s jednotlivými členy výše zmíněného družstva. Rozhovory byly doplněny zúčastněným pozorováním a daty ze zdrojů nezávislých na výzkumu. Práce se soustředí několik aspektů tohoto modelu. Na představení základních principů, na kterých celý model stojí. Dále pak na to, jak jednotliví aktéři vnímají téma bydlení, jakým způsobem organizují svou práci pro družstvo a jaká pravidla si pro tento účel vytvořili. Následně bylo představeno, jakým způsobem dochází k propojení družstva s jeho okolím a jaké jsou možnosti, limity a realizace (re)produkce samotného modelu. K interpretaci získaných dat bylo zvoleno teoretické východisko commons. To zde bylo vnímáno jako jistá perspektiva, pomocí níž lze nahlížet různé věci jako sdílené. V této práci pak posloužilo k zasazení konkrétních získaných dat do širších konceptuálních rámců.

Klíčová slova

Komunitní bydlení, commons, bydlení jako commons, krize bydlení

Abstract

In this master's thesis, the aim was to present a new model of community-based and solidarity housing using the example of the social cooperative První vlaštovka, which practices this housing model as the first in the Czech Republic. Data necessary for this purpose were obtained through qualitative research primarily based on semi-structured interviews. These interviews were conducted with individual members of the aforementioned cooperative. The interviews were supplemented by participant observation and data from sources independent of the research. The thesis focuses several aspects of the model. It introduces the basic principles on which the entire model is based. Furthermore, it examines how individual actors perceive the topic of housing, how they organize their work for the cooperative, and what rules they have established for this purpose. Subsequently, it presents how the cooperative interacts with its surroundings and explores the possibilities, limitations, and implementation of the model's (re)production. The theoretical framework of commons was chosen for interpreting the obtained data. It was perceived here as a certain perspective through which various things can be viewed as shared. In this work, it served to contextualize specific data within broader conceptual frameworks.

Keywords

Community housing, commons, housing as commons, housing crisis

Obsah

Úvod.....	10
1 COMMONS	13
1.1 TRADIČNÍ A NOVÉ COMMONS	13
1.1.1 TRADIČNÍ COMMONS.....	13
1.1.2 NOVÉ COMMONS	14
1.2 RŮZNÉ PODOBY TERMÍNU COMMONS	15
1.3 TŘI ASPEKTY COMMONS.....	16
2 BYDLENÍ JAKO COMMONS	18
2.1 MĚSTSKÉ COMMONS	18
2.2 COMMONS MIMO LOGIKU VLASTNICTVÍ	18
2.3 COMMONS MIMO TRH.....	20
2.4 OHRAZOVÁNÍ COMMONS.....	20
2.5 HRANICE COMMONS: OHRAZENÉ, ČI PORÉZNÍ?.....	22
2.6 KAŽDODENNÍ COMMONING	23
2.7 (RE)PRODUKCE COMMONS	23
3 METODOLOGIE	25
3.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	25
3.2 VÝZKUMNÉ STRATEGIE.....	25
3.3 TERÉN A AKTÉŘI VÝZKUMU	26
3.4 TECHNIKA TVORBY DAT.....	28
3.5 ANALÝZA DAT	30
3.6 ETICKÉ OTÁZKY	31
3.7 REFLEXE	31
4 ZÁKLADNÍ PRINCIPY MODELU	33
4.1 ROZHODUJÍ VŠICHNI	34
4.2 NEMOVITOST PRO ÚČEL BYDLENÍ.....	34
4.3 NETRŽNÍ NÁJEMNÉ.....	36
5 OSOBNÍ VZTAH ČLENŮ K BYDLENÍ.....	37
5.1 PŘEDCHOZÍ ZKUŠENOSTI V OBLASTI BYDLENÍ.....	37
5.2 KOMUNITNÍ ŽIVOT	38
5.3 IDEÁLNÍ POMĚR SOUKROMÍ/SDÍLENÍ.....	39
5.4 PŘEDSTAVY BUDOUCÍHO BYDLENÍ.....	42

6	HORIZONTALNÍ FUNGOVÁNÍ KOLEKTIVU	44
6.1	DRUŽSTEVNÍ SCHŮZE	45
6.2	PRACOVNÍ SKUPINY	45
6.3	AGENDA JEDNOTLIVCŮ	47
6.4	VSTUP DO DRUŽSTVA	49
6.5	VÝSTUP Z DRUŽSTVA	51
6.6	PRAVIDLA ROZŠÍŘOVÁNÍ KOLEKTIVU	51
6.7	EMOSCHŮZE.....	53
6.8	PAUZA V DRUŽSTVU.....	55
6.9	ORGÁNY V DRUŽSTVU.....	55
7	PROPOJENÍ DRUŽSTVA S OKOLÍM.....	57
7.1	NÁJEMNÍCI.....	58
7.2	ZÍSKÁVÁNÍ FINANCÍ	60
7.3	ZÍSKÁVÁNÍ STAVEBNÍHO POVOLENÍ	62
7.4	ZASÍŤOVÁNÍ KONCEPTU	64
8	(RE)PRODUKCE MODELU: MOŽNOSTI, LIMITY A REALIZACE	66
8.1	MOŽNOSTI MODELU	67
8.2	LIMITY MODELU.....	69
8.3	PŘILÉTAJÍ VZLETNÝ RACEK A VOLAVKA NA POMEZÍ.....	71
	ZÁVĚR.....	72
	BIBLIOGRAFIE	75
	PŘÍLOHY	78

Seznam obrázků

Fotografie č. 1: <i>Vjezd domu, ve kterém se pořádají různé akce pro veřejnost</i>	40
Fotografie č. 2: <i>Grafické vyobrazení symbolu družstva na zdi domu</i>	41
Fotografie č. 3: <i>Místnost, ve které probíhaly zednické práce</i>	48
Fotografie č. 4: <i>Pozůstatek ubytovacího zařízení</i>	63

Seznam použitých zkratk

PS = pracovní skupina

SVJ = společenství vlastníků jednotky

Seznam příloh

Příloha č. 1: <i>Projekt diplomové práce</i>	78
--	----

Úvod

Bydlení je jednou ze základních lidských potřeb a práv. Má člověku dodávat pocit bezpečí a jistoty. Má pro nás představovat stabilní prostředí, domov, v němž můžeme vychovávat své potomky, o něžž můžeme pečovat, a v němž se nám bude spokojeně žít. Ne vždy jsou ale tato slova skutečností. Lidstvo je v současné době protkáno mnoha krizemi, ať je to prohlubující se krize klimatu, řada geopolitických konfliktů anebo právě krize bydlení, která v mnohých z nás probouzí pocity strachu a nejistoty z budoucnosti. Jinak tomu není ani v České republice, která se z hlediska finanční nedostupnosti bydlení ve srovnání s dalšími evropskými zeměmi podle výzkumu z roku 2023 (Linhart et al. 2023) řadí na přední příčky. S horší situací už se potýká jen sousední Slovenská republika. Tato krize negativně ovlivňuje jednak méně movité příslušníky starší generace, a zároveň i domácnosti, které aktuálně vstupují na trh, tedy zejména příslušníky mladší generace, jíž jsem sama součástí. Jako jednu z obecných příčin vysokých cen nemovitostí a nájemního bydlení můžeme vnímat proces tzv. komodifikace bydlení. Podle Maddena a Marcuse (2020) se bydlení ocitá v konfliktní situaci, kdy slouží coby žitý společenský prostor a coby nástroj pro zisk. Z něčeho, co je obecně považováno za základní lidské právo se rázem stává komodita, jejíž hodnota se odvíjí od trhu nabídky a poptávky. Řešení krize, která trh zároveň nabízí, se zdají být nedostatečná. Krize se nadále prohlubuje. Proto je třeba hledat alternativní řešení bytové krize v mimotržním prostředí. Je nezbytné změnit veřejný diskurz o bydlení, kterému nyní dominují aktéři, kteří na krizi nejvíce vydělávají. A právě o to se snaží tato diplomová práce.

Mým cílem je představit jednu z takových alternativ. Jedná se o model komunitního a solidárního bydlení, který je v kontextu České republiky ve své podobě první svého druhu. Vzhledem k tomuto prvenství model naráží na značné institucionální překážky v podobě nevyhovující legislativy, absence vhodných bankovních produktů a dalších. V mnohých aspektech čerpá inspiraci z nesčetných projektů obdobného charakteru, které již několik desítek let úspěšně fungují v zahraničí. Tento model bych ráda představila na příkladu pražského kolektivu mladých lidí, kteří se od roku 2019 oficiálně sdružují v sociálním družstvu První vlašťovka. Ti si za společně získané finanční prostředky zakoupili nemovitost na pražském Břevnově, která bude sloužit k účelu bydlení. Kromě zajištění svého

vlastního bydlení si kolektiv klade za cíl vytvořit v České republice síť podobných projektů, která by dalším kolektivům mohla poskytovat oporu v jejich začátcích.

Mým původním záměrem bylo zkoumat tento fenomén formou etnografického výzkumu, který se měl soustředit na proměnu konceptu družstevního bydlení a na zabydlování domu na Břevnově. Na začátku výzkumu jsem však záhy zjistila, že si terén žádá trochu odlišný pohled na věc a je třeba se tematicky soustředit jinam. Nastal tedy jistý posun v teoretickém ukotvení práce a odklon od původních konceptů palimpsestické (neustále se proměňující) povahy družstevnictví (Huysen 2003) a Ingoldovy perspektivy dwellingu (2000). Zároveň mi terén nedovolil zkoumat jej těsnou metodou etnografického výzkumu.

Mnohem vhodnějším teoretickým východiskem se nakonec stal koncept commons, který mi v této práci slouží jako jistá *perspektiva* (Hardt, Negri 2009), jako taková optika, kterou vznikající model bydlení nahlížím. Zároveň mi poskytuje vhodnou konceptuální oporu pro zasazení získaných dat do širších rámců. Samotní členové kolektivu jazyk commons neužívají, což ale není neobvyklé (Euler, Gauditz 2017).

Konkrétně si v této práci kladu za cíl na základě získaných dat a zvolených teoretických východisek zodpovědět pět výzkumných otázek, které zní následovně:

- (1) Na jakých principech z hlediska perspektivy commons je založen koncept První vlaštovky?
- (2) Jak se aktéři (commoners) vztahují k tématu bydlení?
- (3) Jak aktéři reflektují své každodenní aktivity (commoning) a na jakých pravidlech tyto aktivity stojí?
- (4) Jakým způsobem dochází skrze porézní hranice modelu k jeho provázání s okolím?
- (5) Jaké jsou možnosti, limity a realizace (re)produkce zkoumaného konceptu?

K jejich zodpovězení jsem zvolila strategii kvalitativního výzkumu, který zakládám zejména na metodě polostrukturovaných rozhovorů se členy sociálního družstva. Pro lepší orientaci v tématu mi pak v rámci tzv. předvýzkumu posloužila analýza relevantních dokumentů. Tyto metody jsem k závěru výzkumu doplnila

ještě zúčastněným pozorováním, kdy jsem se účastnila zednické brigády na domě a mezi nahazováním omítky a nošením cihel jsem měla možnost svůj výzkum dále rozvinout.

Práce je dělena klasickým způsobem na tři části. První část je rozdělena na dvě kapitoly a je věnována teoretickým východiskům práce. Zde je představen koncept commons, a to nejprve z obecného hlediska, a posléze následuje propojení konceptu s ústředním tématem této práce – bydlením. Bezprostředně po této kapitole se věnuji metodologii, kde představuji záměry této práce a strategie a metody zvolené pro dosažení vytyčených cílů. Poslední ze tří částí je část empirická, která se skládá z pěti kapitol, přičemž v každé z nich se snažím zodpovědět právě jednu výzkumnou otázku.

1 Commons

Popsat commons jednou ustálenou definicí či sérií charakteristik se zdá být zcela nadlidským úkolem. Commons je pojem, jehož význam, ať už v jednotném, či množném čísle, jako podstatné jméno, nebo sloveso, se již tolikrát proměnil, že snad neexistují dva akademici, kteří by jej vnímali zcela identicky. Tento termín je hojně skloňován jak v mnoha akademických disciplínách, tak v neakademických diskurzích a mezi příslušníky různých sociálních hnutí. Dodnes je často asociován se jménem americké ekonomky Elinor Ostrom, která jím nazývala přírodní zdroje (1990). Od jejích prvních publikací se však význam proměnil a dnes lze jako commons nazvat téměř cokoliv. Pokud bychom jej chtěli definovat velmi zjednodušeně, lze pracovat s definicí Charlotte Hess (2007), která commons obecně popisuje jako zdroj sdílený skupinou lidí. Ovšem jak bude možné vidět na následujících řádcích, taková definice je poměrně vágní a nedostatečná. Co všechno s sebou tedy termín commons může nést?

Původní etymologický význam slova pochází již z období středověké Anglie a je spojován především s půdou, která je volně přístupná a umožňuje členům místní komunity praktikovat práva na pasení dobytka, sběr dřeva, rybolov a další. Tato volně přístupná půda se postupem času stala předmětem tzv. *ohrazování* (enclosure), kdy byla původním uživatelům práva postupně odnímána (Hess, Ostrom 2007).

1.1 Tradiční a nové commons

Pro další přiblížení vývoje termínu commons budu pracovat s kategorizací commons představenou Hess v jejím díle (2000). Autorka dělí commons na *tradiční* a *nové commons*. Těmi tradičními myslí commons jako omezené přírodní zdroje přístupné všem. Nové commons už nejsou omezeny na sféru přírodních zdrojů. Jako příklady nových commons lze uvést: bydlení, město, hudba, ale i vztahy, vědomosti a další. Podrobněji obě kategorie přiblížím na následujících řádcích.

1.1.1 Tradiční commons

Commons v jejich tradičním pojetí zasvětila svou vědeckou kariéru Elinor Ostrom. Před jejím působením byl termín spojován zejména se slavným esejem

Tragédie obecní pastviny¹, jehož autor, Garrett Hardin (1968) nesprávně zařadil commons jako neúspěšný režim správy společného zdroje. Ostrom commons vymanila ze svárů neoliberalních ekonomů, kteří jej vnímali jako argumentaci pro soukromé vlastnictví a privatizaci, když ukázala stovky příkladů úspěšných, udržitelně spravovaných přírodních zdrojů² v rukou místních komunit.

Ve své, dovolím si říci, nejznámější knize, *Governing the commons* (Ostrom 1990), nabízí autorka osm principů správy úspěšných commons, kterými jsou: (1) Jasně definované hranice CPR a jeho uživatelů; (2) pravidla adaptovaná na místní potřeby a podmínky; (3) jednotlivci ovlivnění těmito pravidly mají možnost participovat na jejich změnách; (4) systém pravidelného monitoringu chování jednotlivců; (5) stupnice sankcí pro případ porušení stanovených pravidel; (6) dostupné mechanismy pro řešení konfliktů mezi členy komunity, nebo mezi komunitou a vnější autoritou; (7) právo komunity vytvořit si vlastní pravidla fungování je respektováno vnějšími autoritami; (8) a vícevrstevná organizační struktura pro CPR, které jsou součástí většího systému. Tyto principy sama považuje spíše za teoretické a spekulativní, přesto však byly využity ve stovkách studií jako podklad pro zkoumání konkrétních commons. Tradiční, přírodní commons jsou také charakteristické svou vzácností (omezenou dostupností). S tím je spojený fakt, že z dlouhodobého hlediska může docházet k poškozování zdroje vlivem jeho nadměrného užívání, nebo například přítomností tzv. černého pasažera (free-rider effect). Díky těmto osmi principům by podle Ostrom mohlo být možné takovým situacím předejít.

1.1.2 Nové commons

Nové commons opět není lehké definovat jejich jednoduchým popsáním. Hess (2000) je tedy představuje výčtem tří kategorií, které lze pod termín nové commons zařadit: (1) nová odvětví nahlížena optikou tradičních commons, jako například městské commons, dálnice, sport a další; (2) člověkem vytvořené commons

¹ Z angl. *Tragedy of the Commons*, kde autor popisuje obecní pastvinu (commons), která je přístupná všem pastevcům. Ti na ni budou pást veškerý svůj dobytek, až tím dojde k přespásání a vyčerpání dané pastviny. Spíše, než commons však Hardin popisuje zdroj volně přístupný všem (open access), kdy jedinci přemýšlí pouze omezenou logikou chodící kalkulačky (homo oeconomicus).

² Elinor Ostrom pro popsání přírodních zdrojů používá termín *common-pool resources*, který definuje jako: „Přírodou nebo člověkem vytvořené zdroje, u kterých je z důvodu jejich velikosti velmi nákladné vyloučit někoho ze spotřeby a spotřeba jednoho uživatele znamená omezení dostupnosti zdroje pro ostatní“ (Ostrom et al. 1999, s. 278, vl. překlad).

technického charakteru, zejména pak internet a (3) nová institucionální uspořádání přírodních commons.

Zcela nový pohled na nové commons pak přináší David Bollier (2007), který píše o commons jako o *nové (nebo znovu objevené) kulturní formě*, která zdůrazňuje i hodnoty mimo trh a stát, jako jsou morální legitimita, společenský konsensus, spravedlnost, transparentnost v rozhodovacím procesu, ekologická udržitelnost a další. Nově mohou být za commons označovány i zdroje, které mají jiný charakter než ty přírodní. Nemusí být ani vyčerpateľné, konečné, ani rivalitní, může je využívat mnoho lidí a mohou je i sdílet, aniž by se zdroj vyčerpával. Bollier mluví dokonce o commons, u nichž platí, že čím víc lidí zdroj využívá a sdílí, tím vyšší hodnotu zdroj má. Nazývá jej jako tzv. *roh hojnosti commons* (cornucopia of commons), jehož příkladem je open-source software (např. Linux) (tamtéž).

Nové commons už nemusí být ani výhradně spojovány s *fyzickými* zdroji. Jak píší Hardt a Negri, commons mohou představovat i *novou perspektivu*, kterou nahlížíme na věci, místa, vztahy, služby, jazyky a další jako sdílené (2009).

1.2 Různé podoby termínu commons

Po představení vývoje konceptu commons v čase je třeba taktéž přiblížit, jak s tímto termínem pracují autoři v akademické debatě. I z tohoto hlediska je totiž commons velmi proměnlivý a různí autoři jej užívají různým způsobem.

Někteří akademici ve svých dílech používají termín commons v množném čísle (Bollier 2015; Dellenbaugh et al. 2015). Naopak Hardt a Negri (2009) pracují s pojmem *the common* v čísle jednotném. Linebaugh zase zdůrazňuje, že by se na commons mělo nahlížet spíše jako na *sloveso*, jako na aktivitu *commoningu*, spíše než jako na podstatné jméno (Linebaugh 2008). Stejný důraz můžeme vidět i u Stavridese (2022), který mluví o commoningu jako o *společenském procesu vytváření komunit a pečování o ně*.

V českém jazyce zatím neexistuje mnoho literatury na toto téma, přesto je pojem též užíván různě. Například Hauser jej překládá do českého jazyka, a to jako *obecně sdílené statky* (2020). Naopak Johanisová poměrně volně přechází mezi anglickým *commons* a svým překladem termínu, *občinou* (Johanisová 2014). Malý Blažek a

jeho kolegové (2023) dokonce termín nepřekládají vůbec a pracují s jeho anglickou verzí, stejně tak jako Arnošt Novák během svých přednášek (2021).

Já jsem se ve své práci rozhodla používat anglický termín *commons*. Jednak jeho české překlady vnímám jako nejednotné (vzhledem k neshodě výše zmíněných autorů), a za druhé také významově omezené, oproti anglickému *commons*. Commons totiž vnímám jako velmi široký pojem, jak ostatně dokazuje celá tato kapitola, jež mnohé významy tohoto pojmu přibližuje. Pracuji s ním obdobně jako Hardt a Negri (2009), jako s jistou *novou perspektivou*, novou optikou, kterou lze různé věci nahlížet jako sdílené, patřící všem.

1.3 Tři aspekty commons

Původně byl termín *commons* spojován zejména s nějakým materiálním zdrojem. Podle mnohých akademiků (Bollier 2015; Dellenbaugh et al. 2020; De Angelis, Stavrides 2010) je však třeba pohlížet na *commons* i z jiné stránky. Nevnímat jej pouze jako fyzický zdroj oddělený od lidských společenstev a od lidských činností, ale brát v potaz i jeho další stránky. Mnoho autorů pracuje s rozdělením *commons* na tři, vzájemně provázané sféry: *zdroje* (resources), *aktéry* spojené s tímto zdrojem (commoners) a jejich *činnost* (commoning). Vzhledem k tomu, že je toto trojí dělení v akademické debatě o *commons* běžně užíváno a budu na něj navazovat i v dalších kapitolách, je třeba si jej stručně přiblížit na následujících řádcích. Budu pracovat zejména s pojmy Massimo de Angelise:

1. Zdroj: „(...) všechny *commons* zahrnují nějaký nekomodifikovaný³ společný zdroj, který slouží jako prostředek k naplňování potřeb lidí,“ (De Angelis, Stavrides 2010, s. 8, vl. překlad). Podle Dellenbaugh (2020) mohou tyto zdroje nabývat hmotné, i nehmotné povahy. V tradičním pojetí (Ostrom 1990) byly zdroje spojovány s charakteristickými vlastnostmi, jako byla vyčerpateľnost zdroje, rivalitní užívání zdroje a nemožnost vyloučit někoho ze spotřeby. Nové *commons* už tyto vlastnosti většinou pozbývají (Hess, Ostrom 2007).

2. Aktéři: „(...) *commons* jsou vytvářené a udržované komunitami. (...) Komunitu pak tvoří tzv. *commoners*, kteří spolu zdroj sdílí a sami si stanovují

³ Míněno tak, že zdroj není brán jako komodita trhu, je z trhu záměrně vyjmut, aby nemohl podléhat jeho logice.

pravidla přístupu a užívání daného zdroje,“ (De Angelis, Stavrides 2010, s. 8, vl. překlad). Taková komunita může být uzavřená, či otevřená a může zahrnovat i tzv. non-commoners, tedy osoby, které nejsou součástí primární skupiny aktérů, avšak váže je ke zdroji nějaký vztah (Dellenbaugh 2020).

3. Činnost: „(...) *nejdůležitějším elementem commons je sloveso ‘to common’, tedy společenský proces, který vytváří a reprodukuje commons,*“ (De Angelis, Stavrides 2010, s. 8, vl. překlad). Důležitost této praxe zdůrazňuje i Linebaugh (2008), který říká, že bez aktivity commoningu neexistuje commons. Tuto aktivitu Bollier (2015) popisuje výčtem aktů vzájemné pomoci, vyjednávání, experimentace a komunikace, aniž by opomíjel i možnost konfliktních situací, které k takovým činnostem jistojistě patří. Podle Ostrom (1990) commoning zahrnuje i institucionální aspekty commons, tedy vytváření pravidel (kupříkladu podle jejího vzoru osmi principů správy, které jsou popsány výše), či dokonce smluv upravujících vztahy mezi aktéry.

Commons tedy obecně nezahrnuje pouze fyzický zdroj, ale také komunitu lidí, která o něj svou činností pečuje. Tyto tři vzájemně propletené části commons, které tu teď byly popsány, budou částečně rozvedeny v následujících kapitolách.

2 Bydlení jako commons

Předchozí kapitola byla věnována představení konceptu commons spíše z obecného hlediska. Pro účely této diplomové práce je nutné blíže se zaměřit na to, jak může commons souviset s otázkou bydlení. V této kapitole bude tedy koncept popsán více do detailu s přihlédnutím k charakteristikám, které se váží k tématu bydlení.

2.1 Městské commons

Místem, kde se odehrává bydlení formou commons, jsou zejména města. Je tedy třeba přiblížit si, jak různí autoři nahlíží na tzv. *městské commons* (urban commons). Městské commons velmi obecně definuje Dellenbaugh (2020) jako zdroje ve městě, které jsou spravované svými uživateli neziskovým způsobem. Autoři Hardt a Negri (2009) navazují na myšlenku biomoci představenou francouzským filozofem Michélem Foucaultem (1999) a píší o městě jako o *biopolitické metropoli* (biopolitical metropolis), která není složená pouze z budov, ulic, parků a dalších fyzických objektů. Je protkána akty kooperace a komunikace, které mají kromě zmíněných hmotných statků za výsledek také různé nové formy sdílení, vědomostí, zvyků nebo kolektivní akce. Autoři píší, že současná města nejsou pouze velikým rezervoárem commons, zdrojem, ze kterého commons vznikají, ale zároveň i výsledným produktem. Jinak o městě pojednává Leif Jerram (2015), který sice připouští, že commons ve městech existují, ale zároveň zdůrazňuje, že idea přeměny celých měst na commons je podle něj zcela nemožná. Argumentuje tím, že města jsou na to až příliš komplexní a stát a trh jsou do nich až moc zapletené, než aby byly městské commons možné.

2.2 Commons mimo logiku vlastnictví

Otázce vlastnictví ve sféře bydlení se věnoval již Bedřich Engels (1950) ve svém slavném eseji s názvem K bytové otázce (z něm. Zur Wohnungsfrage). Autor polemizoval nad tím, zdali je rozumné, vlastnit dům, ve kterém žiji. Nenamítal nic proti tomu, že by každý měl mít právo na domov. Jeho myšlenky se spíš týkaly otázky toho, jak takové místo získat a zdali je rozumné se o to vůbec snažit. Jakmile podle Engelse totiž přistoupíme na podmínky, které vedou k vlastnictví nemovitosti, tak se z nás sice někdy v budoucnu (v moderní době po splacení

hypotéky) stanou vlastníci domů, ale zároveň se další sféra našich životů stane komoditou. Vlastnictví bude vykoupeno velkou daní. Budeme téměř na celý život svázáni povinností splácet hypotéku, přijdeme o možnost jednoduše změnit práci (protože taková možnost vlastníkovi hypotéky nepřísluší), a budeme tedy bytostně svázáni s místem výkonu práce, což může činit poměrně obtížným například cestování. Toto Engels nazývá vykořisťovací taktikou kapitalismu.

Engelsův esej je i v dnešní době (a zejména pak v době krize bydlení) stále velmi aktuální. Zejména pak pro autory věnující se commons, kteří se k esaji ve svých dílech vrací (např. Hodkinson 2012; Stavrides, Travlou 2022). Stavrides se ptá, zdali je bydlení něco, co máme *získávat*? Ristau (podle Stavrides, Travlou 2022) tvrdí, že esencí commons je to, že některé věci zkrátka *patří nám všem*, respektive patřit by měly. K některým věcem bychom měli mít přístup bez výjimky všichni a jednou z těchto věcí je právě bydlení. Podle Stavridese (2016) pak commons vlastně není ani druh vlastnictví, protože má potenciál celý institut vlastnictví *narušit*, nerespektovat hranice mezi veřejným a soukromým, existovat někde mezi touto dichotomií. Souhlasně se vyjadřují i Euler a Gauditz (2017), kteří píší, že „(...) *commoning se nezabývá pouze kolektivním vlastnictvím, ale spíše narušuje (...) logiku vlastnictví jako takového,*“ (vlastní překlad). Commons tedy nejsou soukromé, ani veřejné, ale nespádají ani pod kolektivní vlastnictví. Vznikají někde mimo logiku vlastnictví, kterou od základu neuznávají, protože ke commons bychom měli mít přístup všichni, nezáleží na vlastníkovi.

Harvey (2012) přispívá k této debatě a zdůrazňuje, že je třeba rozlišovat mezi tím, co lze nazvat jako veřejné místo nebo statek na jedné straně a commons na straně druhé. Veřejná místa a statky jsou podle autora inherentně spojené s logikou státu a trhu, a přestože mohou tato místa mít potenciál stát se commons, přispět k jeho vytvoření, sloužit jako podklad pro vznik commons, není samozřejmé ani automatické, že se z nich commons stanou. Podle Harveyho je zapotřebí občanské aktivity, probuzení lidí, které může veřejná místa proměnit v něco, co lze nazývat commons.

Velmi zajímavý pohled na věc vyjadřuje Bruun (2015), který dává příklad z oblasti bytových družstev. Autor navrhuje, že by členové družstva mohli být vnímání spíše jako *pečovatelé*, či jako správci družstevních bytů než jako jejich budoucí majitelé. Byty spadající pod bytová družstva lze podle autora totiž nahlížet

jako společné, jako hromadné městské commons, která by měla patřit celé společnosti daného státu (v jeho případě té dánské).

Zajímavostí je, že přístup k otázce vlastnictví se spolu s vývojem významu termínu commons také proměnil. Například Ostrom (1990) ve svém díle popisuje 4 formy vlastnictví, které mohou být spojené s její podobou commons, tedy sdílenými statky (common pool-resource). Jsou jimi volný přístup (open-access), skupinové vlastnictví, osobní vlastnictví a v neposlední řadě vlastnictví státní. Tyto druhy vztahovosti vůči commons se ovšem týkají spíše tradičních commons, o kterých byla řeč výše.

2.3 Commons mimo trh

Jedním ze základních znaků commons je, že vzniká mimo logiku tržního hospodářství a státu. Lidé v otázce uspokojování vlastních potřeb (například bydlení) ztrácí důvěru v to, že se o ně systém postará, a tak hledají alternativní řešení mimo tuto dichotomii. Harvey (2012) mluví o tzv. *dekomodifikaci commons*. Pokud na něco nahlédneme jako na commons, uvažujeme o tom jinak než jako o komoditě, jejíž hodnota by se odvíjela od cen na trhu. Hodnota commons není dána nabídkou a poptávkou, nýbrž vychází z každodenní, praktické hodnoty commons, kterou má pro své uživatele. Takové dekomodifikace lze podle Dellenbaugh (2020) docílit například vyjmutím daného statku (například nemovitosti) z trhu nebo například podporováním mimotržních aktů sdílení, péče a dalších. Tuto mimotržní činnost by Graeber obecně nazval jako *(každodenní) komunismus* (baseline communism), který podle něj funguje na principu: „*Každý podle svých schopností, každému podle jeho potřeb*“ (Graeber 2012, s. 73). Ten se zásadně liší od směny v tom, že se nevedou žádné účty, nikdo nikomu nic nedluží. Zároveň není tento druh vztahu založen ani na reciprocitě, na jejím očekávání.

2.4 Ohrazování commons

Tímto ovšem vztah commons a státu/trhu nekončí. Někteří autoři (Hodkinson 2012; Hardt, Negri 2009; Stavrides 2016) totiž pojednávají o takzvaném *znovuzískání, znovunabytí* (reclaim, reappropriate) něčeho, co bylo naše a co nám bylo vzato kapitalismem. Hardt a Negri (2009) naznačují, že commons je *výsledek námi vykonané práce* a je třeba si jej zpátky přisvojit. Autoři o kapitalismu píší jako

o formě *korupce commons* (corruption of the common), jeho narušení, poškození. Kapitalismus tak podle autorů činí skrze mechanismy kontroly, vyvlastnění a privatizace commons. Stuart Hodgkinson (2012) tyto procesy obecně nazývá jako *ohrazování* (enclosure) a mluví o tom jako o modu operandi kapitalismu. Harvey toto potvrzuje, když píše, že ohrazování je: „ (...) *dočasným politickým prostředkem k dosažení politického konce commons,*“ (Harvey 2012, s. 79). Toto ohrazování může v případě oblasti bydlení vypadat různě.

Dochází k němu kupříkladu skrze socio-kulturní proces gentrifikace. Hardt a Negri (2009) tento proces popisují na příkladu umělecké čtvrti. Chudí umělci se přistěhují do čtvrti, kde panují nízké ceny nemovitostí, protože si nic jiného nemohou dovolit. Věnují se své umělecké činnosti, a tím zkrášlují své okolí, pozvedávají tak jeho kulturní hodnotu. Taková čtvrť postupně získává na oblíbenosti, což zde vede ke vzrůstu cen nemovitostí. Chudí umělci jsou nuceni se vystěhovat, nahradí je lidé movití, a sousedství tak ztratí své kvality a stane se podle autorů nudným a sterilním. Harvey (2012) zdůrazňuje, že původní obyvatelé vlivem gentrifikace pak přijdou o commons, které si sami vytvořili, které vzniklo pouze a jen díky jejich činnosti. Podle něj je právě toto ta pravá *tragédie (městských commons)* naší doby.

Hardt a Negri (2009) též píší o takovém ohrazování commons umělým zvyšováním cen spojených s pronájmem nemovitosti. Nájem autoři popisují jako: „*Paradigmatický ekonomický nástroj neoliberalismu a jeho praktik financionalizace,*“ (Hardt, Negri 2009, s. 258). Píší, že skrze něj dochází ke snaze zneužít commons města a zprivatizovat je, což nazývají *desocializací commons*.

Zajímavým příkladem, který Hardt a Negri (2009) též popisují, je zneužívání commons pro zvýšení hodnoty nemovitostí. K obraznému ohrazování commons také dochází z pozice realitních makléřů, kteří si jsou velmi dobře vědomí toho, že hodnota nemovitosti není dána pouze jejími fyzickými atributy, ale že ji determinují i vlivy, kterým se v ekonomické teorii říká externality. Externality mohou nabývat negativního rázu, ale mohou být i pozitivní. Jako ty pozitivní lze vnímat například harmonické sousedské vztahy, blízkost parku, pravidelné pořádání farmářských trhů atp. A právě tyto pozitivní externality jsou podle autorů tím společným bohatstvím. Zajímavým poznatkem autorů je, že v ekonomické teorii jsou tyto externality považovány za selhání trhu, ale na trhu s nemovitostmi hrají přímo

zásadní roli. Realitní makléři tyto pozitivní externality nazývají dobrou lokalitou nemovitosti. Podle autorů je tato 'lokalita': „(...) *pouze jiným názvem pro přístup ke společnému bohatství (commonwealth)*“, (Hardt, Negri 2009, s. 156).

2.5 Hranice commons: ohrazené, či porézní?

Předchozí kapitola byla věnována tématu ohrazování commons jako praktiky ze strany kapitalismu. Na následujících řádcích se pokusím přiblížit, jak k takovému ohrazování může docházet i ze strany aktérů commons. Jak píše Harvey (2012), commons mohou být spravovány uzavřenou skupinou lidí nebo mohou být částečně, nebo zcela otevřené svému okolí. Pokud se skupina lidí rozhodne spravovat nějaký zdroj jako commons, může si jej přivlastnit (spíše obrazně řečeno, protože ne vždy je přivlastnění commons spojeno vyloženě s vlastnickými právy, naopak se vůči institutu vlastnictví spíš vyhrazuje) a ohradit ho vůči okolí. Harvey píše, že když levice bojuje za lokální autonomii, bojuje vlastně za jistou formu ohrazování, která se však ve svých záměrech zásadně liší od té kapitalistické. K ohrazování commons ze strany samotných aktérů dochází například v případě, kdy commons pro aktéry slouží jako způsob, jak ochránit místo, kde celý život bydleli před násilnou privatizací. Dalším příkladem ohrazení commons může být jeho přivlastnění uživateli (například koupě nemovitosti) za účelem vyjmutí daného statku z trhu pro účely vytvoření něčeho společného.

Některé commons jsou vůči svému okolí striktně uzavřené a jsou přístupné pouze jasně definované komunitě uživatelů. Jiné commons si však nechávají své dveře otevřené. Stavrides (2016) mluví o tzv. *expandujícím commoningu* (expanding commoning), pro který je právě tato otevřenost zásadní. Ta zde může figurovat ve dvou podobách. Jednak při zakládání commons, kdy by skupina aktérů měla být otevřená vůči nově přicházejícím lidem, které třeba nezná. A za druhé jde o otevřenost v otázce sdílení věcí a služeb mezi aktéry daného commons. Stavrides však zdůrazňuje, že tato otevřenost by neměla být synonymem pro absenci pravidel, nýbrž pro nastolení jisté *poréznosti* (porosity) commons. Autor popisuje metaforu tzv. *prahů* (thresholds), přes které lze přecházet dovnitř a ven, z vnějšího světa do commons a zpět. „(...) *aktivací průchodů je možné zkoumat potenciál commons*“, říká Stavrides (2019, s. 203).

2.6 Každodenní commoning

Jak už bylo předneseno výše, commons lze popsat pomocí tří složek, které k sobě neodmyslitelně patří a tvoří celek. Commons není pouze nějaký fyzický zdroj nebo věc, nebo místo, to je pouze jedna ze tří částí. Součástí commons jsou také aktéři, kteří commons spravují skrze aktivity commoningu. Někteří autoři (Linebaugh 2008; De Angelis, Stavrides 2010) poukazují na důležitost této činnosti. Bez commoningu nemůže existovat ani commons. Co ale commoning vlastně znamená v praxi a proč je tak důležitý?

Pro De Angelise (podle Hodkinsona 2012) commoning neznámá pouze ten prvotní akt přisvojení si nějakého zdroje, zabránění půdy, zasquatování nějaké budovy at' už z nutnosti, nebo jako okatý protest proti kapitalismu. Podle něj jsou stejně tak důležité i ty aktivity, které po získání nějakého zdroje následují. De Angelis píše o *každodenních aktech vytváření alternativních společenských vztahů* (alternative social relations) na základě nějakých pravidel a společných hodnot, kde se z individuálních zájmů stávají *zájmy kolektivní* (common interests). De Angelis to nazývá jako *(re)produkci commons* [(re)production in common] (podle Hodkinsona 2012).

Skrze tyto každodenní aktivity commoningu podle Bolliera (2015) zároveň mohou vznikat *nové formy života* (new forms of life). Commoning poskytuje lidem příležitost pro to, stát se v životě ještě někým jiným než pouhým občanem, voličem a spotřebitelem. Umožňuje mu nabyt nových společenských rolí na základě nově získaných hodnot. Commoning s sebou podle autorů nese i značný kulturní efekt.

2.7 (Re)produkce commons

A jak se tedy commons (re)produkuje? Děje se tak činností aktérů (commoning), kteří do commons vstupují. Takové aktérství může v otázce bydlení podle Hodkinsona (2012) nabývat třech různých forem.

První formou je tzv. *prefigurativní commoning* (prefigurative commoning), které vzniká pouze za účelem naplnění potřeb (např. bydlení) a přání konkrétní skupiny lidí. Může jít o každodenní praktiky vytváření nehierarchických, rovnostářských, kolektivních forem bydlení založených na přímé demokracii, a to pouze v malém měřítku pro konkrétní aktéry. Hodkinson to nazývá jako *žití v commons* (living-in-

common) (2012). Euler a Gauditz (2017) poukazují na zajímavý fakt, že tito aktéři, kterým jde hlavně o naplnění základních potřeb teď a tady často ani nemusí používat jazyk commons, nemusí se s tímto konceptem vůbec ztotožňovat. Nejde jim o nějakou společenskou transformaci, ani o kritiku kapitalismu. Zkrátka chtějí mít kde bydlet. Příkladem takových aktérů mohou být i osoby bez domova, které si, jak píše Stavrides (2019), také mohou vytvářet jistou formu commons.

Další formou aktérství může podle Hodkinsona (2012) být tzv. *strategický commoning* (strategic commoning), pro který je zásadní aktivní ochrana bydlení proti ohrazování ze strany státu/trhu, které je podle autora vždy přítomné a boj proti němu téměř nekonečný.

Třetí a poslední formou aktérství, kterou Hodkinson (2012) popisuje, je tzv. *hegemonický commoning* (hegemonic commoning). Tím míní vyloženě antikapitalistické hnutí otevřeně bojující za společenskou transformaci na principu commons. Toto hnutí podle autora může propojit všechny nájemníky, majitelé domů, soukromé nájemce, squattery a osoby bez domova společnou politickou agendou. Aby však podle Stavridese (2016) mohlo hnutí commons obstát, musí aktivně existovat v místě a čase. Dyer-Witheford (podle Hodkinsona 2012) pojednává o tzv. *cirkulaci commons*. Navazujíc na známý vzorec Karla Marxe o cirkulaci kapitálu, představuje autor nový vzorec cirkulace commons: $A - C - A'$, kde C neznamená komoditu, ale commons a A zastupuje sdružení (association). Cirkulace podle autora probíhá tak, že sdružení lidí (A) spravuje sdílený zdroj (C) tak, že z něj vytvoří další sdílené zdroje, které poslouží k vytvoření nových sdružení. Jedině skrze tuto cirkulaci může commons zvítězit nad hegemonickým kapitalismem.

3 Metodologie

3.1 Výzkumný problém a výzkumné otázky

Cílem této diplomové práce je popsat a interpretovat, jak v České republice dochází k utváření nového modelu komunitního a solidárního bydlení. Tento fenomén bude představen na příkladu kolektivu mladých lidí, kteří jsou oficiálně sdružení v sociálním družstvu s názvem První vlaštovka a tento model bydlení praktikují jako první v České republice. Pro získání dat poslouží kvalitativní výzkum založený na metodě polostrukturovaných rozhovorů doplněných daty z analýzy dokumentů a zúčastněným pozorováním. Práce je teoreticky ukotvena v konceptu commons.

Výzkumný problém tedy zní: Utváření nové formy komunitního, solidárního bydlení na příkladu kolektivu sdruženým pod sociálním družstvem První vlaštovka nahlížené perspektivou teorie commons. Předmětem výzkumu jsou pak členové zmíněného družstva.

Hlavních výzkumných otázek je celkem pět a zní následovně:

- (1) Na jakých principech z hlediska perspektivy commons je založen model První vlaštovky?
- (2) Jak se aktéři (commoners) vztahují k tématu bydlení?
- (3) Jak aktéři reflektují své každodenní aktivity (commoning) a na jakých pravidel tyto aktivity stojí?
- (4) Jakým způsobem dochází skrze porézní hranice modelu k jeho provázání s okolím?
- (5) Jaké jsou možnosti, limity a realizace (re)produkce zkoumaného modelu?

3.2 Výzkumné strategie

Vzhledem k povaze výzkumného problému a souvisejících výzkumných otázek jsem pro svou práci jako nejvhodnější zvolila strategii kvalitativního výzkumu. Ten mi umožní porozumět jedinečnosti a vrstevnatosti sledovaného fenoménu, neboť se zabývá tím, jak různí lidé v různých kontextech prožívají svět, jak jej reflektují, jak

působí na prostředí, ve kterém se nachází a jak toto prostředí působí na ně. Výzkum má tzv. induktivně-idiografický charakter, což znamená, že je kladen důraz na konkrétní specifika sledovaného fenoménu a z konkrétních zjištění jsou pak odvozeny obecné závěry. Usilovala jsem tedy o co nejvěrnější zachycení žité zkušenosti aktérů, jejich emické perspektivy. Zároveň jsem se k výzkumu snažila přistupovat otevřeně a snažila jsem se proces výzkumu neustále organicky přizpůsobovat novým zjištěním a novým možnostem jeho pokračování.

Cílem této diplomové práce pak není testování teorií, ale zodpovězení výzkumných otázek. Ty zužují výzkumný problém a jsou formulovány jako otevřené otázky za užití odborného jazyka. V empirické části jsou pak zodpovězeny na základě propojení dat získaných výzkumem a zvolených teoretických východisek. Závěry diplomové práce jsou specifické pro zkoumaný fenomén.

3.3 Terén a aktéři výzkumu

Předmětem výzkumu je nově vznikající model komunitního a solidárního bydlení. Pro prozkoumání tohoto modelu jsem jako výzkumný soubor tzv. účelovým výběrem zvolila členy sociálního družstva První vlaštovky. Jedná se totiž o kolektiv, který částečně stál u samotného zrodu tohoto modelu.

Cesta, jenž vedla ke vzniku První vlaštovky, byla, dalo by se říci, poměrně trnitá. Prvotní záměr společného bydlení začal vznikat někdy okolo roku 2014. Tehdy si skupina přátel usmyslela, že by spolu rádi bydleli ve formě spolubydlení. Doposud většina z nich bydlela ve studentských bytech, kde však začaly narůstat poplatky spojené s nájmem a energiemi a jejich domovy se pro ně staly dlouhodobě neudržitelnými. Přemýšleli tedy, že by si společně pronajali nějakou nemovitost. Byli na mnoha prohlídkách, ale nikdy nebyli úspěšní. Pro některé členy byla otázka bydlení naléhavější než pro jiné. Z toho důvodu se kolektiv stihl i několikrát obměnit, někdo odešel, někdo jiný se zase připojil. Pak se kolektiv dozvěděl o existenci jistého Svazu nájemních domů (z něm. Mietshäusersyndikat). Ten v Německu už přes 30 let úspěšně buduje velkou síť autonomně fungujících hausprojektů. Více však o syndikátu později. Důležité je, že tento syndikát pořádá kongresové akce, na které začala parta kamarádů jezdit. Postupně se jim tak začaly rozšiřovat obzory ohledně toho, jaké různé formy bydlení vlastně mohou existovat. Nejzásadnější pro ně ale byla návštěva projektu Willy Fred v Rakousku, jehož

členové jsou spoluzakladateli obdobné sítě s názvem habiTAT. Tento projekt, mimo jiné založený na principech samosprávy, solidarity a na myšlence jiné formy vlastnictví, byl v Rakousku první svého druhu. Musel si tedy vydláždít svou vlastní cestičku hustým lesem soukromého vlastnictví a dikce kapitalismu, a to bylo pro členy kolektivu velmi inspirující. Z původního plánu společného spolubydlení vznikla ambiciózní myšlenka založit podobnou síť hausprojektů v České republice. A tak v roce 2017 vznikl zastřešující spolek Sdílené domy.

Jeho členové dlouho neotáleli, rozdělili si práci v rámci tematických pracovních skupin a začali shánět vhodný dům, v němž by se jim příjemně žilo, a zároveň finance potřebné k jeho koupi. Ale jak už to tak bývá, ani jeden z těchto úkolů nebyl procházkou růžovým sadem. K tomu, aby mohli získat půjčku na koupi domu, bylo nutné založit nějaké formální právní uskupení. Zde by se přirozeně nabízelo bytové družstvo, avšak to svými specifiky kolektivu nevyhovovalo. Zásadní pro členy bylo, aby nemovitost sloužila trvale k účelu bydlení, aby byla vyňata z trhu a nebyla předmětem tržních spekulací. K zajištění této podmínky nyní slouží i formální provázání se spolkem Sdílené domy. Dále bylo pro kolektiv důležité, aby si při hlasování byli všichni členové rovni, tedy aby každému jednotlivci náležel právě jeden hlas. Nakonec se těmto požadavkům nejvíce přiblížilo sociální družstvo, i přesto, že i to je podle jednoho z členů spíše z nouze ctnost. Tak vzniklo v roce 2019 sociální družstvo První vlaštovka.

Členové družstva pak začali obepisovat české banky s žádostí o hypotéku. Bohužel však skončili s nepořízenou. Sociální družstvo, jehož členové spolu chtějí bydlet pod jednou střechou nespadá do žádné kolonky finančních produktů, které české banky nabízí, a tak by tento projekt byl pro takové instituce až příliš riskantní, a tedy nevýhodný. Štěstí se ale na družstvo usmálo opět od západních kolegů. Kolektivu se povedlo získat velkou část potřebných financí od německé nadace Umverteilen a zbytek ceny zafinancovat z přímých půjček od přátel a známých a z vlastních členských vkladů. V roce 2021 tedy sociální družstvo První vlaštovka zakoupilo dům na pražském Břevnově, který jeho členové po schválení stavebního povolení plánují rekonstruovat a v budoucnu v něm společně žít komunitním a solidárním způsobem.

Výzkumný soubor tedy tvoří výhradně členové tohoto družstva. Kolektiv První vlaštovky jsem kontaktovala před létem roku 2023. Prvotní kontakt proběhl přes

email a formou telefonické komunikace, kdy jsem se seznámila s první členkou družstva. Následně jsem se, lze říci postupným nabalováním (Novotná 2019), seznamovala s dalšími členy.

Počet členů tohoto družstva čítal během mého výzkumu celkem deset dospělých osob mezi pětadvaceti a čtyřiceti lety. K nim pak patří několik jejich malých dětí, které v současné době oficiálními členy družstva nejsou. V historii družstva se kolektiv již několikrát obměnil. V závěru mého výzkumu o vstup do družstva dokonce usiloval další pár, který musí ale nejprve projít tzv. půlroční zkušební lhůtou. Tři současní členové družstva v něm jsou již od samotného počátku. Zároveň je jeden z deseti současných členů v družstvu čistě z politických důvodů a neplánuje s ostatními vůbec bydlet. Socio-demografický profil členů nehraje pro účely tohoto výzkumu velký význam, a tak nebude v textu uváděn.

Družstvo je ze zákona povinno utvořit dva orgány – členskou schůzi a představenstvo. V čele představenstva pak stojí předseda, jímž je v současné době jeden z dotazovaných. Tyto orgány jsou v empirické části krátce popsány, pro kolektiv však dle jejich slov nehrají jinou než čistě formální roli, a tak není nutné v samotném textu poukazovat na to, zda je, či není daný člen součástí nějakého orgánu.

Členové družstva jsou zároveň členy spolku Sdílené domy, který pro družstva působí jako zastřešující entita. Než do spolku vstoupili další družstva, tvořili jej primárně členové První vlaštovky. Působení tohoto družstva a spolku se tedy někdy částečně překrývá a nelze jej zcela oddělit, neboť se sice jedná o jiné právní entity, ale z velké části o tytéž lidi. K takovému překrývání dochází velmi zřídka i v této diplomové práci, pokaždé je na něj však náležitě upozorněno.

3.4 Technika tvorby dat

Pro zachycení zkušeností aktérů jsem zvolila metodu výzkumu založeného zejména na rozhovorech. Ty jsou obrazem toho, jak své realitě rozumí dotazovaná osoba, a jak jej zároveň tazatel interpretuje. Pro zvýšení kvality výzkumných závěrů jsem dále na principu metodologické triangulace (Denzin 2009) doplnila rozhovory ještě dalšími metodami, a to analýzou dokumentů a pozorováním.

Pro výzkum jsem zvolila tzv. polostrukturované rozhovory, které slouží jako vhodná metoda v případě jasně definovaného výzkumného problému. Před každým rozhovorem jsem si připravila přibližný seznam tematických okruhů, kterých jsem se v rozhovoru mínila dotknout, spolu s konkrétními otázkami. Zároveň jsem se však během rozhovoru snažila obratně reagovat na to, jakým směrem se konverzace vyvíjí, aby nedošlo k opomenutí zajímavých témat. Vždy jsem ale usilovala o to, mít na konci rozhovoru rámcově zodpovězené všechny předpřipravené otázky.

Rozhovory jsem vedla s pěti členy z družstva, přičemž celkem se jednalo o jeden kratší vstupní rozhovor a následně šest delších. Rozhovory jsem vedla s těmi členy družstva, kteří byli ochotni se mnou takto přímo spolupracovat. Výsledné rozhovory, kromě prvního, trvaly mezi šedesáti a devadesáti minutami a s výslovným svolením účastníků jsem pořídila jejich audiozáznam. Pro jeden z těchto rozhovorů jsem zvolila pomocnou techniku tzv. walking interview (Kusenbach 2003). Jednalo se o prohlídku domu na Břevnově, které družstvo pro své účely koupilo. Ta mi poskytla možnost nahlédnout do prostředí, jehož se výzkum týká, a zároveň mi posloužila jako inspirace pro odкрытие méně očividných témat.

Pomocnou nevtíravou techniku analýzy dokumentů jsem započala na internetových stránkách samotného družstva a zastřešujícího spolku, která mne následně navedla na mnohé další zdroje v podobě sociálních sítí, internetových stránek, relevantních článků a dokumentů. Jejich analýza mi posloužila v rámci tzv. předvýzkumu pro lepší orientaci v tématice a pro lepší vhled do zkoumaného fenoménu. Zároveň mi zejména pravidelné sledování sociálních sítí družstva a zastřešujícího spolku umožnilo bezprostřední přístup k aktualitám týkajícím se družstva. Získala jsem tak přístup k tzv. nereaktivním datům, tedy těm, která nejsou ovlivněna výzkumem (Webb et al. 1966).

Výše zmíněné metody byly doplněny ještě zúčastněným pozorováním. Původně jsem družstvo žádala o možnost účastnit se alespoň jedné z jejich družstevních schůzí. Vzhledem k tomu, že jsem do terénu ale vstupovala jako tzv. outsider, bylo družstvo s tímto návrhem nekomfortní. Na schůzích se řeší záležitosti, jež jsou pro družstvo až příliš citlivé, než aby jim mohl naslouchat někdo zcela cizí. Byla by to tedy pro kolektiv přílišná zátěž. Místo toho jsem měla možnost účastnit se brigády na domě, jejímž předmětem bylo pomoci při drobných zednických pracích v jedné

části domu. Při tomto pozorování jsem si mezi nahazování zdi omítkou a nošením cihel sepisovala terénní poznámky, které jsem následně zapracovala do výzkumu. Díky tomuto pozorování jsem blíže nahlédla do různých témat, na která jsme spolu s členy družstva narazili během rozhovorů.

Celkově výzkum probíhal od léta roku 2023 až do dubna následujícího roku, přičemž velká část rozhovorů se odehrála během podzimu roku 2023.

3.5 Analýza dat

Ke každému rozhovoru jsem vytvořila tzv. pasportizaci, ve které jsem zachytila podstatné údaje týkající se dotazované osoby a průběhu rozhovoru. Vzhledem k tomu, že pro výzkum byla důležitá zejména obsahová rovina rozhovorů, podrobila jsem je následně tzv. redigované transkripci. Tou jsem rozhovory převedla do psané podoby hovorové češtiny při zachování pouze významných mimoslovních projevů.

K analýze dat jsem následně zvolila přístup otevřeného kódování. Tím jsem získaná data začala systematicky dělit na konkrétní segmenty, které jsem opatřovala příslušným kódem. Tím bylo nejčastěji jedno výstižné slovo, nebo krátké slovní spojení. Pro výzkum jsem použila kombinace metod induktivního a deduktivního kódování. Kódy vznikaly primárně s ohledem na obsah samotných dat, ale zároveň jsem při kódování již v hlavě promýšlela, jak by mohla data souviset se zvolenými teoretickými východisky. Tímto způsobem kódování jsem zamezila situaci, kdy bych se příliš soustředila na teorii a opomněla případná důležitá témata. Z okódovaných dat následně vznikla rozsáhlá tabulka, kde jsem data již začínala propojovat s teorií a řadit je na základě zvolených výzkumných otázek. Ty byly na začátku výzkumu kladené jako otevřené a během výzkumu částečně pozměněné, vzhledem k získaným datům a jejich propojením s teoretickými východisky.

Po celou dobu výzkumu jsem si též vedla terénní deník, kde jsem si pro lepší orientaci v tématu sepisovala podstatné informace. Například jsem si zde zřídila tabulku o členech družstva, kam jsem si postupně zapisovala informace týkající se jejich situace v družstvu, abych měla lepší představu o tom, jak se kolektiv postupně utvářel, kdo s kým a kde bude bydlet, kdo už se znal z dřívějšíka a tak podobně. Zároveň jsem si postupně vytvářela takovou osu, na které jsem si chronologicky

zaznamenávala vývoj družstva, jak jsem ho postupně rekonstruovala z výpovědí členů. Zde jsem se spíše soustředila na témata získávání financí, koupě nemovitosti atd.

3.6 Etické otázky

Během své práce jsem se snažila respektovat etická pravidla, jímž výzkum podléhá. Členy družstva, se kterými jsem vedla polostrukturované rozhovory, jsem detailně seznámila se záměry mé práce a s povahou výzkumu. Při zúčastněném pozorování pak proběhlo stručnější informování o výzkumu, avšak nikdo z přítomných členů družstva neodporoval mé přítomnosti, ani mým dotazům. Pokud měli členové kolektivu nějaké doplňující otázky pro mne, ráda jsem jim je zodpověděla. Rozhovory byly vždy nahrávány pouze s výslovným souhlasem dotazovaných členů. V empirické části jsou pak výpovědi členů anonymizovány formou pseudonymizace. Pokud mi nějaký člen během rozhovoru sdělil informace, kteréž si nepřál zveřejnit, samozřejmě jsem jeho přání respektovala a takové informace jsem v práci neuvedla. Veškerá data, která jsem pro záměry této práce získala, budou zveřejněna pouze v rámci této publikace a nikde jinde.

3.7 Reflexe

Výzkum se od začátku vyvíjel trochu jiným směrem, než jaký jsem předpovídala a výsledná práce se tedy od mého původního záměru částečně liší. Považuji za důležité tento posun reflektovat. Původním záměrem byl etnografický výzkum zabývající se proměnou družstevního bydlení a zabydlování domu na Břevnově členy kolektivu. Postupem času jsem však během výzkumu zjistila, že družstevnictví jako takové není pro kolektiv až tak podstatné, neboť právní formu sociálního družstva má kolektiv spíše z nezbytnosti pro jednání s externími aktéry. Tudíž jsem se v rámci epistemologické reflexivity odklonila od původních konceptů palimpsestické (neustále se proměňující) povahy družstevnictví od Huysseena (2003) a od Ingoldovy (2000) perspektivy dwellingu ke konceptu commons. Ten ke zjištěným datům pasuje mnohem vhodněji. Zároveň bylo třeba přizpůsobit terénu i výzkumnou metodu. V domě na Břevnově, který si spolu členové družstva koupili, ještě nikdo z nich nebydlí, tudíž nelze zkoumat ono zabydlování. Mou následnou snahou tedy bylo účastnit se družstevních schůzí, které kolektiv pravidelně pořádá. Tento způsob výzkumu mi byl ze strany družstva

zamítnut s vysvětlením, že by se pro družstvo jednalo o přílišnou zátěž, kterou si v současné situaci družstvo nemůže dovolit. Svůj výzkum jsem tedy přizpůsobila terénu a od původní etnografie jsem se nakonec uchýlila k metodě rozhovorů, které byly pro kolektiv schůdnější. Ty jsem ještě doplnila analýzou dokumentů a pozorováním.

Považuji za nezbytné taktéž reflektovat pozici mé osoby ve výzkumu, tedy osoby výzkumnice. Jak již bylo zmíněno, do terénu jsem vstupovala jako tzv. outsider, žádného z členů jsem před mým prvním kontaktem osobně neznala. To mi sice znemožnilo účastnit se družstevních schůzí, zároveň mi tato skutečnost dovolila zachovat si jistý odstup od celého výzkumu. Je však třeba zde zmínit, že má osoba ve výzkumu jistě hraje svou roli, neboť osoba výzkumníka je v kvalitativním výzkumu jeho integrální součástí. I přes veškeré snahy o odstup může být výzkum ovlivněn mým vlastním vztahem k bydlení, případně mým institucionálním zázemím v oboru Sociální a kulturní ekologie.

4 Základní principy modelu

Mnozí autoři (De Angelis, Stavrides 2010; Bollier 2015; Dellenbaugh 2020) v debatě o commons často rozlišují tři vzájemně provázané aspekty commons: zdroj, aktéry a jejich činnost. Pokud se touto optikou podíváme na První vlašťovku, můžeme ji vnímat komplexně jako model komunitního a solidárního bydlení, který je založený na jistých principech (resource). Dále pak jako komunitu aktérů, kteří jej spravují a oficiálně se sdružují jako První vlašťovka (commoners) a v neposlední řadě jako činnost těchto aktérů, kterouž celý model bydlení (re)produkuje (commoning). Postupně bych ráda všechny tyto aspekty tohoto konkrétního commons představila.

V této první kapitole empirické části práce bych se ráda zaměřila na model bydlení, který činností kolektivu vzniká, tedy na zdroj commons. Ten může nabývat hmotné i nehmotné povahy. Pojem zdroj (resource) zde používám s podobnou logikou, jako autoři Hardt a Negri (2009). Ti píší, že současná města nejsou pouhým rezervoárem commons, tedy zdrojem, ze kterých commons vzniká, ale i výsledným produktem. Model bydlení utvářený kolektivem je pro aktéry jednak zdrojem commons, předmětem jejich činnosti, ale zároveň i výsledkem těchto aktivit. V této kapitole se tedy pokusím zodpovědět první výzkumnou otázku, která zní: *Na jakých principech z hlediska perspektivy commons je založen model První vlašťovky?*

Model bydlení, které vzniká v rámci projektu První vlašťovky, je dle členů družstva: „(...) založen na utváření užších vzájemných osobních vztahů, podporuje aktivní využívání společných prostor a snaží se nabízet finančně dostupné netržní nájemné a umožňovat tak důstojnější bydlení a svobodnější život prostřednictvím snižování finančního tlaku oproti tržnímu bydlení. Nemovitý majetek ve vlastnictví družstva má trvale sloužit účelu dostupného nájemního bydlení. Družstvo funguje na principech horizontální demokracie a veškerý zisk vynakládá na plnění obecně prospěšných cílů družstva,“ (První vlašťovka, sociální družstvo 2019a).

4.1 Rozhodují všichni

Ať už to budeme nazývat horizontalitou nebo nehierarchičností, pro kolektiv je zásadní, že si jsou při jakémkoliv hlasování všichni členové rovni. Každému členovi družstva na schůzích náleží právě jeden hlas. Tato podmínka byla například důvod, proč kolektiv nemohl zvolit právní formu bytového družstva. U toho totiž platí pravidlo, kdy má jedna bytová jednotka (rodina) jeden hlas. „*Tady nerozhoduje jeden člověk za celou rodinu, ale vlastně rozhodují všichni,*“ popisuje Emil situaci v sociálním družstvu (rozhovor, 17. 1. 2024). U toho nezáleží ani na velikosti bytu. „*My potřebujeme mít pro jednoho člověka jeden hlas, ať už obývá 15 metrů čtverečních, nebo 50,*“ říká Róza (rozhovor, 3. 10. 2023). V praxi na schůzkách kolektivu to pak vypadá tak, že se členové rozhodují konsenzuálně. „*Často je těžké k tomu konsenzu dojít. Občas je dané téma pro někoho méně důležité, a tak ten člověk třeba ustoupí. Jindy se ale řeší téma, které je podstatné pro všechny a tam je to pak horší,*“ přibližuje Josef (pozorování, 21. 4. 2024).

Společenský konsensus, který je pro aktéry První vlašťovky tak důležitý, je jedna z hodnot, na které podle Bolliera (2007) stojí commons jako nová kulturní forma.

4.2 Nemovitost pro účel bydlení

Záměrem družstva je, aby byla zakoupená nemovitost natrvalo vyjmuta z trhu pro účely bydlení kolektivu. Tohoto cíle se družstvo snaží dosáhnout několika způsoby. Nejzásadnější je, že součástí sociálního družstva je spolek Sdílené domy, který podle Rózy představuje jistotu: „*(...) garanci toho, že se ty domy neprodají, že budou sloužit na bydlení,*“ (rozhovor, 3. 10. 2023). Pokud by totiž nastala situace, kdy by si například několik členů z družstva usmyslilo, že by chtěli provést nějakou zásadní změnu stanov (například by chtěli učinit jejich podíl obchodovatelným), spolek by takovou změnu na schůzi vetoval. Pro zásadní úpravu stanov je totiž třeba, aby pro změnu hlasovalo minimálně 76 % všech členů družstva, přičemž spolek má v každém družstvu podíl 25 %.

K tomuto cíli současně přispívá fakt, že dům ani jednotlivé byty nepatří členům kolektivu. Celá nemovitost je ve vlastnictví sociálního družstva a převod do osobního vlastnictví není na rozdíl od bytových družstev, ze kterých se mohou vyvinout Společenství vlastníků jednotky (dále jen SVJ) založené na soukromém

vlastnictví, možný. Róza tuto skutečnost popisuje následovně: „*Já nechci vlastnit to, kde bydlím, protože to беру jako hrozné závaží, překážku, nejsem na to ještě dost stará. Ani dost kapitalistka,*“ (rozhovor, 3. 10. 2023). Přátelé se jí prý vyptávají, jak to vnímá. „*Já v tom vidím tu svobodu,*“ komentuje (tamtéž).

To zároveň souvisí s tím, že stanovy sociálního družstva neumožňují převod družstevního podílu. To znamená, že tento podíl nelze prodat, ale ani zdědit. S tím však vyvstává otázka, co se stane, pokud bude chtít z družstva například někdo odejít? Nebo jak bude vyrovnán případný dědic? V případě zániku členství má člen (případně dědic) právo na vyplacení vypořádacího podílu, který je roven členskému vkladu. To znamená, že se členovi, případně dědici vrátí členský vklad a tím je proces u konce. Například děti členů nic nezdedí. Jak to vysvětluje Emil? „*Je to spíš z toho důvodu, že se ty děti mohou vyvinout jinou životní cestou než ty jejich rodiče. A někdo z nás třeba v osmdesáti umře, podědilo by to jeho čtyřicetileté dítě, které doteď bydlelo někde jinde, má úplně jiné názory, (...) samozřejmě všechny ty věci v těch stanovách tam jsou pro případ války, (...) je to poslední pojistka,*“ (rozhovor, 17. 1. 2024). Můžeme se ale tázat, co pak členové družstva odkážou svým dětem. „*No já si myslím, že jim budu moc odkázat mnohem víc, než ten byt. Než to vlastnictví. (...) Přijde mi, že bych těm dětem dala to vědomí toho, že můžou takhle žít, a že tu budujeme nějaký kolektiv, a že tam budou mít třeba možnost se do toho začlenit,*“ popisuje Karin (rozhovor, 28. 11. 2023).

Vyjmutí nemovitosti z trhu je příklad tzv. *dekomodifikace* commons, o které píše Harvey (2012). V případě První vlašťovky k této dekomodifikaci dochází jistou formou ohrazení commons ze strany aktérů. Aktéři nemovitost zakoupili, aby si ji „přivlastnili“ pro svůj vlastní účel bydlení. Sice tedy došlo k jistému ohrazení, to zde má ale za výsledek to, že by dům již nikdy neměl podléhat trhu. Zároveň se však, jak můžeme vidět výše, nejedná o klasické přivlastnění. Jak píše Stavrides (2016), nebo Euler a Gauditz (2017), commons není nějakým novým druhem vlastnictví. Commons celý koncept vlastnictví od základů narušuje. Byty, které budou jednotliví členové družstva obývat, jim nikdy nebudou plně patřit, v čemž někteří členové kolektivu mohou spatřovat svobodu, kterou často lidé vidí spíše v soukromém vlastnictví. Můžeme tak na členy družstva nahlížet optikou Bruuna (2015) spíše jako na *pečovatele*, správce bytů, ve kterých budou bydlet než na jejich majitele.

4.3 Netržní nájemné

Další zásadou kolektivu je, že bydlení, které si na Břevnově vytváří, by mělo být dlouhodobě finančně dostupné, a tedy solidární i vůči méně movitým lidem. Družstevníci se tedy dohodli, že budou dlouhodobě platit fixní nájemné, které nebude podléhat trhu. I zde se jedná o příklad dekomodifikace commons (Harvey 2012), o které byla řeč výše. Výše nájemného nebude určena nabídkou bydlení v dané oblasti a poptávkou po něm. Jeho výši si členové družstva určí sami, společně se na tom dohodnou. V družstvu ještě nepadlo finální rozhodnutí ohledně toho, jak se bude nájem vypočítávat. Pravděpodobně se však bude primárně odvíjet od podlahové plochy bytu, který bude dotyčný obývat. Zároveň ve finálních částkách s největší pravděpodobností budou zahrnuty i další aspekty, které souvisí s výslednou kvalitou bydlení, jako je například množství světla v bytě, přístup na terasu, orientace bytu a tak podobně. „(...) máme nějaké rady z toho Německa, aby se nelišil nájem o metr čtvereční o 15 %,“ doplňuje další pravidlo Róza (rozhovor, 3. 10. 2023).

Cena za metr čtvereční pak bude nastavená tak, aby bylo družstvo schopno splácet úroky všech získaných půjček. Podle Rózy a Josefa je možné, že ze začátku se stanovený nájem bude podobat tržnímu nájmu v téže oblasti. Výhodný pro členy bude spíše z dlouhodobého hlediska. „*My věříme, že inflace udělá ten svůj díl a ta stejná částka třeba za 5 let bude ve skutečnosti menší částka, a že ty naše platy taky porostou,*“ popisuje podstatu netržně stanoveného nájemného Róza (rozhovor, 3. 10. 2023). Další výhodu v tom vidí Josef: „*(...) životní náklady výrazně poklesnou a lidi nebudou muset pracovat na plný úvazek, ale třeba na částečný a budou mít víc volného času na aktivity, které by chtěli dělat,*“ (rozhovor, 23. 8. 2023).

Podstatné také je, že z nájmu nebude nikomu plynout zisk. Finance získané z nájemného se využijí na běžné výdaje spojené s užíváním nemovitosti, a zejména pak na splacení všech půjček. Někdy v budoucnu má družstvo záměr také vytvořit tzv. solidární fond, který bude moci finančně podporovat nově vznikající projekty.

5 Osobní vztah členů k bydlení

V předchozí kapitole byly přiblíženy principy, na kterých je celý koncept založený. Kapitola byla tedy věnována zdroji commons (resource). V této kapitole bych se ráda zaměřila na další část, ze které se commons podle mnohých autorů (De Angelis, Stavrides 2010; Bollier 2015; Dellenbaugh 2020) skládá, a to na samotné aktéry, kteří spolu zdroj sdílí. Jak píše Dellenbaugh (2020), komunita aktérů může být otevřená, či uzavřená vůči svému okolí. Těmto charakteristikám bude však věnována kapitola sedmá: Propojení družstva s okolím. Podle De Angelise a Stavridese (2010) slouží zdroj k naplňování potřeb aktérů. V našem případě bude aktérům jejich zdroj sloužit k naplnění potřeby bydlení. Proto je důležité zaměřit se na to, jaký vztah vlastně aktéři k bydlení mají. Touto kapitolou se pokusím zodpovědět druhou výzkumnou otázku: *Jak se aktéři (commoners) vztahují k tématu bydlení?* Představím zde, jaké mají aktéři s bydlením předchozí zkušenosti, neboť ty pravděpodobně tento vztah formují. Poté se zaměřím na to, jak aktéři reflektují představu života v komunitě, jak nahlíží na zásadní témata soukromí a sdílení a v neposlední řadě také na to, jaké mají představy o svém budoucím bydlení.

5.1 Předchozí zkušenosti v oblasti bydlení

Členové družstva, se kterými jsem měla příležitost vést rozhovory, bydlí momentálně v různých formách spolubydlení. Někteří se svými spolubydlíci sdílí vilu se zahradou, jiní bytovou jednotku a někteří mají zkušenost i s bydlením na koleji nebo se spolubydlením s malými dětmi. Měli tedy možnost zažít, jaké to je, bydlet s dalšími lidmi, řešit s nimi každodenní situace, například společný úklid, ale také zjistit, že spolubydlení nabízí řadu výhod. Ať už se jedná o sdílení volného času, sdílení věcí, nebo vzájemné hlídání dětí, domácích mazlíčků, a tak podobě. Na základě těchto zkušeností se rozhodli stát se součástí kolektivu, který podle některých nese právě ty výhody spolubydlení, avšak zanechává za sebou ostatní nevýhody.

5.2 Komunitní život

Pro některé z dotazovaných členů je hlavním důvodem, proč si zvolili takovou cestu, možnost žít v nějaké komunitě, ve společenství lidí, které lze nazývat přáteli. Chtějí bydlet s lidmi, kteří zastávají podobné hodnoty a kteří mají snahu tu komunitu budovat, společně pracovat na utužování vzájemných mezilidských vztahů. Jak příhodně podotýká Emil: „*Neřeší se tam jen to bydlení, ale i ostatní slasti a strasti života,*“ (rozhovor, 17. 1. 2024).

Pro Karin, která se v současnosti nachází v situaci, kdy jako svobodná matka vychovává dvě děti, je například zásadní, že si její děti vždycky budou mít s kým hrát. Součástí družstva je totiž další rodina s dětmi v podobném věku, které se s těmi jejími již dobře znají. Jako další výhodu komunitního bydlení považuje členka fakt, že jakmile děti vyrostou a odejdou z domu, nezůstane člověk sám. „*Já to беру i hodně tak, že až děti odrostou, tak se těším, že nezůstanu sama. Jak ekonomicky, tak i společensky to bude příjemnější,*“ (rozhovor, 28. 11. 2023). Podle Karin se tak člověk nemusí obávat ani důchodu, bude totiž obklopen přáteli.

Štefan popisuje své dlouhodobé zkušenosti se spolubydlením, které s sebou podle něj nese jisté výhody, ale zároveň čítá i značné nevýhody, například když je člověk nucen bydlet s někým, koho předtím neznal. Pro tohoto člena je tedy podstatné, že než někdo do kolektivu může vstoupit, musí projít jistým schvalovacím procesem. „*Komunitní bydlení je s lidmi, které si vyberu,*“ říká (rozhovor, 5. 12. 2023). Pro vstup do kolektivu je totiž nutné absolvovat půlroční zkušební dobu (o té bude řeč později). Souhlasně se vyjadřuje i Emil, který zdůrazňuje, že: „*(...) když chceš vytvořit komunitní bydlení, tak neexistuje, že se někdo odstěhuje a najde si za sebe někoho, koho neznáme a nechceme,*“ (rozhovor, 17. 1. 2024). Tento aspekt je zachováván tím, že zvolená právní forma sociálního družstva neumožňuje prodej ani zdědění podílu v družstvu.

Zde by se mohlo zdát, že se jedná o uzavřenou skupinu aktérů commons, o které píše Harvey (2012). V kapitole 6.4 s názvem: Vstup do družstva ale vysvětlím, proč tomu tak není.

Členství v takové komunitě není pro každého. „*Jsou lidi, kteří chtějí přijít domů, zavřít za sebou dveře, jednou za měsíc poslat nájem a jsou spokojení,*“ říká Emil

(rozhovor, 17. 1. 2024). Podle Josefa je pro fungování projektu podstatné, aby každý člen: „(...) *uměl fungovat s lidmi, uměl odhlédnout od svého ega, byl konstruktivní, aby dokázal splnit to, co si na sebe vzal. (...) Taky musí ten člověk mít nějaké odhodlání dotáhnout věci do konce,*“ (rozhovor, 23. 8. 2023).

Emil dále zdůrazňuje, že „(...) *pokud jde o nějaké společenství, tak to může fungovat stejně dobře v družstvu, jako v SVJ. To, že si ti lidé pomáhají, všechno to je spíš o těch lidech. (...) Jsou i SVJ, která fungují parádně, lidi se tam mají rádi a je to fakt dobrý susedství, a na druhou stranu jsou určitá komunitní bydlení, kde se ti lidé nenávidí,*“ (rozhovor, 17. 1. 2024). Nezáleží tedy tolik na tom, jakou právní formu si kolektiv zvolí, ale spíše na lidech, které kolektiv tvoří. Jak píše Dellenbaugh: „*U commons je komunita minimálně stejně důležitá, byť možná dokonce ještě důležitější než samotný zdroj commons,*“ (2020, s. 8, vl. překlad).

5.3 Ideální poměr soukromí/sdílení

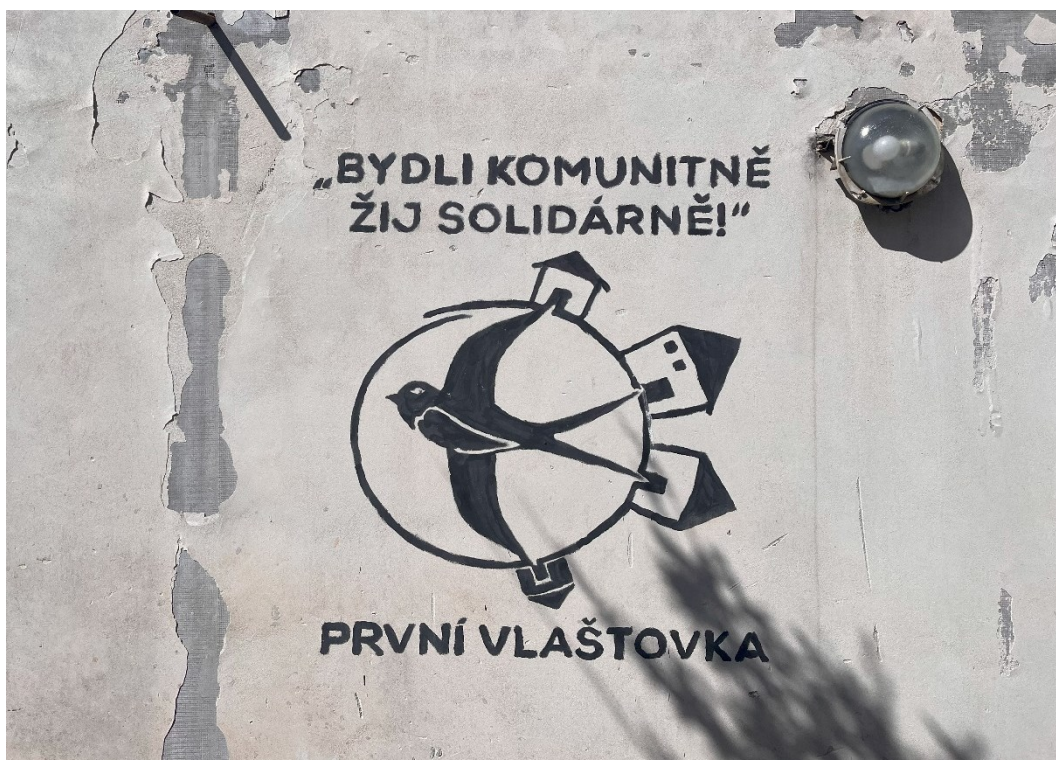
Ke komunitnímu bydlení neodmyslitelně patří témata soukromí na jedné straně a sdílení na straně druhé. Podle členů je jejich model ideální v obou směrech. Dostatečné soukromí bude zajištěno tím, že jakmile proběhne rekonstrukce a členové kolektivu se budou moci do domu nastěhovat, bude každému jednotlivci, případně celé rodině náležet jedna bytová jednotka. O průběhu rekonstrukce a konkrétních aspektech s tím spojených samozřejmě ještě rozhodují společně, ale jakmile se do svých bytů členové nastěhují, bude byt prostorem, o němž si budou členové rozhodovat sami, pouze v rámci svých rodin.

Zároveň se v domě budou nacházet i sdílené prostory, které budou přístupné všem členům a budou sloužit společně strávenému času. Hlavním takovým prostorem bude místnost, kterou členové družstva nazývají jako 'komunitní obývací'. Zde se budou scházet, pořádat zde akce pro přátele a plánují zde i přespání pro návštěvy. Také to bude místem, kde si spolu budou moci hrát děti, které budou v domě bydlet. Dalším takovým sdíleným prostorem budou terasy, které během rekonstrukce domu ještě přibudou, a na které se družstevníci velmi těší. Také se rozhodli, že by rádi sdíleli prádelnu, která se bude nacházet ve sklepě. „*Kdo by taky chtěl mít doma pračku, to je velký, těžký a hlučný a hnusný,*“ podotýká s vtipem Róza (rozhovor, 3. 10. 2023).

Fotografie č. 1: *Vjezd domu, ve kterém se pořádají různé akce pro veřejnost (vlastní fotodokumentace, 3. 5. 2024).*

„Takže počkej, tohle je ten váš vjezd,“ komentují, protože vím, že původně si členové družstva přáli mít nějakou zahradu, kde by se mohli setkávat s přáteli. Dům se zahradou se jim bohužel koupit nepodařilo, ale mají tu alespoň tenhle vjezd, který už pár společných akcí pamatuje. A vysněnou zahradu by snad jednou měli mít na střeše. „Jojo,“ přitaká Jonáš. „Tady je pěkný gráfko,“ říká a ukazuje na stěnu, kde je namalovaná vlaštovka, symbol družstva, ohraničená heslem bydlí komunitně, žij solidárně (terénní poznámky, 9. 11. 2023).

Fotografie č. 2: Grafické vyobrazení symbolu družstva na zdi domu (vlastní fotodokumentace, 21. 4. 2024).

Sdílené prostory budou také sloužit k pořádání komunitních akcí pro veřejnost. Už nyní se například vjezd domu může pyšnit několika událostmi. Posloužil například jako zátiší pro koncert Ladibora Jandy, nebo jako prostor pro pořádání sousedských slavností s názvem Zažít město jinak. Podle Rózy jim například tahle akce pomohla při byrokratickém procesu získávání stavebního povolení: „(...) pak si to pamatovala jedna paní z odboru pro územní rozvoj a říkala, že už nás zná ze Zažít město jinak, tak nám to asi pomohlo,“ (rozhovor, 3. 10. 2023).

V kolektivu však nepůjde pouze o sdílení prostor, ale i věcí. Jak popisuje Róza: „Cítila bych se lépe, (...) že si můžu dojít vedle pro lněné semínko nebo cokoliv, co bych potřebovala,“ (rozhovor, 3. 10. 2023). Družstevníci si také plánují společně pořídit tzv. cargo kolo, které může případně nahradit funkci auta. Podobně budou prý podle Josefa smýšlet i o dodávce, kterou si jeden pár z družstva pořídil. „Já myslím, že ty auta, co tu budou, tak o nich budeme uvažovat jako o komunitních, i když to bude vlastnit jeden člověk,“ říká (walking interview, 9. 11. 2023).

I tyto akty sdílení by se daly považovat za jistý způsob dekomodifikace commons, o které píše například Harvey (2012), neboť se dějí mimo trh. Můžeme je nazvat po vzoru Graebera (2012) jako *každodenní komunismus* (baseline communism), jehož podstatou je, že se nevedou žádné účty o tom, kdo komu poskytl jaké množství lněného semínka. Nikomu nevzniká dluh, nejedná se o směnu, ale není ani zásadně reciproční. Róza si dojde pro lněné semínko ke Štefanovi a jistě mu bude vděčná, ale neznamená to, že mu zítra, až si nakoupí, půjde lněné semínko vrátit. Může to znamenat, že až Štefan bude něco potřebovat, může zkusit zajít za Rózou (nebo za kýmkoliv jiným z kolektivu), a pokud to bude v jejích silách, třeba mu může pomoci. Každodenní komunismus podle Graebera funguje na principu „*Každý podle svých možností, každému podle jeho potřeb,*“ (Graeber 2012, s.73).

Se sdílením souvisí další téma, které je pravděpodobné v každém komunitním bydlení velmi palčivé a ohledně něhož mohou vznikat případné konflikty. Je jím úklid. Podle členů však těmto sporům lze snadno předejít tím, že místnosti, jako jsou kuchyně a koupelny, sdílené nebudou. Podle Rózy mohou tyto banální konflikty mít neblahý vliv na vztahy v kolektivu. „*Chceme tam bydlet dlouho a nechceme se vyčerpávat konflikty o tom, kdo neumyl prkýnko,*“ říká (rozhovor, 3. 10. 2023). V kolektivu prý sice padl nápad mít například společnou kuchyni, nakonec se ale členové v této otázce rozhodli pro vyšší míru soukromí. S tímto rozhodnutím je velmi spokojený například Štefan, pro kterého je možnost vlastní koupelny a kuchyně zásadní výhodou oproti klasickému spolubydlení.

5.4 Představy budoucího bydlení

Ještě před koupí domu si jednotliví členové určili, co je pro ně, co se týče budoucího bydlení, důležité. Na základě těchto obecných požadavků pak hledali dům, který by jim nejlépe vyhovoval. Původní představou kolektivu bylo, že najdou dům, který „*(...) bude pěšky od metra a za barákem bude les,*“ jak popisuje Emil (rozhovor, 17. 1. 2024). Nyní, poté, co prošli procesem hledání a koupě nemovitosti, tuto ideu nazývají utopií. „*Ale hele, když od nás někdo půjde na metro dolů na Motol, tak je tam relativně rychle a když půjde na druhou stranu, tak je za 5 minut ve Hvězdě,*“ podotýká Emil trochu ironicky (tamtéž). Každý člen si pak měl určit dispozice bytu, které by mu nejvíce vyhovovaly. Například Emil měl

podmínku, aby jeho byt měřil minimálně 50 metrů čtverečních. Pro Karin bylo zase důležité zajistit, aby byl její byt vhodný pro maminku se dvěma dětmi: „(...) *minimálně jedno dítě bude v té době v dospívajícím věku, (...) [tak] jsem chtěla hlavně, (...) aby tam mělo nějaký hodně uzavřený intimní pokoj. A že bychom právě měli společnou terasu s těmi druhými dětmi,*“ (rozhovor, 28. 11. 2023). Pro Rózu bylo zase mimo jiné důležité, jak bude její byt v budoucnu vypadat. V družstvu se už začaly řešit i detaily výsledné podoby bytů, například jakou zvolí podlahovou krytinu, jaké budou mít dlaždičky. A někteří členové by rádi zvolili tu nejlevnější možnost, aby se ušetřilo. „*A já potřebuju epoxidovou stěrku, protože je nejkrásnější,*“ říká Róza (rozhovor, 3. 10. 2023).

6 Horizontální fungování kolektivu

V předchozích kapitolách jsem se věnovala dvěma ze tří aspektů, které commons tvoří, a to samotnému konceptu (resource) a aktérům, kteří jej utváří (commoners). V této kapitole jsem si dala za cíl přiblížit třetí, podle některých autorů (De Angelis, Stavrides 2010; Linebaugh 2008) ten nejdůležitější element commons. Je jím společenský proces commoningu, prostřednictvím něhož se commons utváří. Tento commoning v konkrétním místě a čase je podle Stavridese (2016) podstatný pro to, aby mohl celý koncept úspěšně a dlouhodobě *narušovat existující pravidla a normy kapitalismu*, což je pro kolektiv také důležité. De Angelis (podle Hodkinson 2012) o commoningu píše jako o každodenních aktech *vytváření alternativních společenských vztahů*. Jako commoning tedy můžeme vnímat každodenní činnosti, kterým se členové ve vztahu k nové formě bydlení věnují, a zároveň pravidla, která si členové sami stanovili, a od kterých se tyto činnosti odvíjí.

Ostrom (1990) pro společnou správu commons představila rámcový soubor osmi pravidel (viz kapitola 1.1.1: Tradiční commons), které když bude skupina commonerů respektovat, mohou napomoci k úspěšnosti celého projektu. Dílo, ve kterém byly tyto principy poprvé představeny, sice může působit jako staré, rozhodně ale není zastaralé. Od vzniku tohoto díla byly principy hojně využívány jako podklad stovek studií a stále se k nim autoři vrací (např. Dellenbaugh 2020). Lze některé z těchto principů nalézt i u První vlaštovky? Na základě předchozích kapitol lze z obecného hlediska už nyní říci, že kolektiv úspěšně plní druhý⁴ a třetí⁵ princip. Družstvo ve svém rozhodování funguje na principu rovnosti, to znamená, že každý člen má na schůzích právě jeden hlas. Svá pravidla fungování si jeho členové vytváří sami a přizpůsobují je místním podmínkám. Další principy lze hledat právě v této kapitole, budu se na ně tedy v průběhu odkazovat.

Touto kapitolou bych ráda zodpověděla třetí výzkumnou otázku, která zní: *Jak aktéři reflektují své každodenní aktivity (commoning) a na jakých pravidel tyto aktivity stojí?* Konkrétně představím témata společných družstevních schůzí, organizace práce, pravidla přijímání nových členů kolektivu a možnosti výstupu z něj, preventivní supervize a možnosti vzít si od družstevních povinností na chvíli

⁴ Pravidla adaptovaná na místní podmínky a potřeby (Ostrom 1990).

⁵ Jednotlivci ovlivnění těmito pravidly mají možnost participovat na jejich změnách (Ostrom 1990).

pauzu. Na samý konec této kapitoly jsem pak zařadila krátký odstavec o formální organizaci osob v družstvu vyplývající ze stanov. Učinila jsem tak záměrně, neboť přesto, že zákon tuto formální podobu organizace vyžaduje, samotní členové kolektivu se organizují jinak.

6.1 Družstevní schůze

Každé dva až tři týdny se družstevníci schází na družstevních schůzích, které se většinou konají v sociálním bistru Střecha, nebo v komunitním centru Trhlina. Na těchto schůzích probírají, jak se jim daří naplňovat jejich cíle. Schází se taky, aby vyřešili a rozhodli vše potřebné a rozdělili si, kdo si vezme na starost jaké úkoly. „Na začátku každé schůze se dohodne, kdo zařídí tu další schůzi, nebo se [o tom] svolá nějaké hlasování,“ popisuje Josef (rozhovor, 23. 8. 2023). Jiný z členů zase zapisuje průběh schůze. A jakým konkrétním tématům se družstevníci na schůzi třeba věnují? „(...) řešíme tam věci, co jsou potřeba: něco finančního, jak postupujeme, podání projektu ke stavebnímu povolení, co se aktuálně sype v domě, protože je to starý dům a pořád se tam něco sype, jestli je potřeba něco k nájemníkům, ke smlouvám a tak. (...) Tak to všechno probereme, rozdáme si úkoly, zjistíme, že někdo třeba ještě nějaký úkol nesplnil, tak si je připomeneme, nebo je přidáme někomu dalšímu,“ přibližuje průběh schůze Róza (rozhovor, 3. 10. 2023).

Zde můžeme vidět praktický příklad využití čtvrtého principu⁶ Ostrom (1990). Členové kolektivu si sami rozhodují o tom, kdo se čemu bude věnovat a na každé schůzi si zrekapitulují, jak se jim práce daří. Pokud by se stalo, že někdo svou práci neodvedl tak, jak měl, tak buď dostane další šanci, nebo si místo něj úkol vezme na starost někdo jiný. Můžeme tedy říci, že zde funguje princip pravidelného monitoringu chování jednotlivců, kdy jsou jednotliví členové odpovědní sami za sebe, za svou odvedenou práci, a zároveň slouží jako takoví vzájemní kontroloři toho, že všichni plní své úkoly.

6.2 Pracovní skupiny

V době před koupí nemovitosti se kolektiv organizoval do několika pracovních skupin (dále jen PS). Existovala hlavní PS, ve které byli všichni členové družstva, a která se scházela ob týden. Hlavní PS doplňovala například PS právo, která řešila

⁶ Systém pravidelného monitoringu chování jednotlivců (Ostrom 1990).

hledání domů a právní aspekty koupě. V té figuroval například Štefan, jehož náplní bylo například pomáhat s formulováním kupní smlouvy, poskytnout právní pohled při případných změnách stanov jak družstva, tak spolku a tak podobně. Po koupi nemovitosti se pak Štefan věnoval například řešení nájemních smluv pro nájemníky, se kterými družstvo dům koupilo (o těch bude řeč později). Štefan byl také součástí PS finance, která řešila získání dostatečných finančních prostředků na koupi domu. Dále existovala PS kampaň, která představovala koncept První vlašťovky veřejnosti. V poslední PS s názvem stavba pak například Karin, která sice nedisponuje nezbytnými kompetencemi, ale její bratr je stavbyvedoucí a byl ochotný kolektivu poradit a pomoci. Ptala jsem se Karin, jak by popsala svou činnost v této skupině. „*Řešili jsme další kroky, které se mají uskutečnit, například co se týče toho stavebního povolení. Co je potřeba zajistit, co je potřeba rozhodnout. Potom taky komunikace s architektem,*“ popisuje (rozhovor, 28. 11. 2023). „*Většina z nás byla v jedné PS hlavní a pak ještě nějaké vedlejší. A jeden týden se scházelo celé družstvo a jeden týden ty PS. A pak se nám to přeskupilo, když se koupil ten dům,*“ přibližuje pak situaci s PS Róza (rozhovor, 3. 10. 2023). Po koupi domu družstvo od organizace v těchto PS částečně upustilo, protože se změnila náplň jejich práce a také nastala situace, kdy těsně po koupi několik lidí z družstva odešlo. V současné době se k nim ale zase pomalu vrací.

Poslední z principů⁷, které nabízí Ostrom (1990) mluví o vícevrstevné organizační struktuře. Ta je důležitá zejména v případech, kdy je sdílený zdroj součástí většího systému. Jako příklad jisté organizace zde můžeme vnímat i toto dělení na PS, přestože ty se ve vztahu k sobě navzájem nachází spíše na stejné úrovni. Vzhledem k tomu, že družstvo ale tvoří okolo deseti osob, nepovažují organizační strukturu, která by měla více vrstev, v rámci tohoto družstva za nezbytnou. Její důležitost spatřuji spíše ve vztahu První vlašťovky a dalších družstev, které jsou celkově součástí zastřešujícího spolku Sdílené domy. Zde tuto vícevrstevnou organizační strukturu nalézt můžeme a je blíže popsána v poslední kapitole empirické práce s názvem: (Re)produkce modelu: možnosti, limity a realizace.

⁷ Vícevrstevná organizační struktura pro CPR, které jsou součástí většího systému (Ostrom 1990).

6.3 Agenda jednotlivců

Od té doby, co již tolik nefungují PS, si členové družstva volí svou vlastní agendu dobrovolně na pravidelných schůzích na základě nějakých zkušeností a časových možností. „(...) není to tak, že by někdo někomu přiděloval práci. Funguje to dobře v tom, že všichni chtějí dosáhnout cíle, a tudíž si nabírají práci, kterou jsou schopni udělat,“ popisuje dělbu práce Josef, „(...) a jsou lidi, kteří toho dělají víc a další, kteří toho dělají méně,“ (rozhovor, 23. 8. 2023). Tenhle způsob rozdělování práce funguje dobře i podle Emila: „My jsme tak nějak sebrání, že když někdo dělá něco jen za sebe, tak víme, že neudělá žádnou blbost. Takže to není tak, že bychom museli hlídat každého rozhodnutí u těch menších věcí. Ty větší samozřejmě řešíme dohromady,“ (rozhovor, 17. 1. 2024). Podle něj pochází většina členů kolektivu z pražské aktivistické scény, což může u projektu, jako je tenhle znamenat jisté výhody. „(...) nějaké organizování věcí, tak s tím všichni z nás zkušenosti měli. Takže to nebylo tak, že bychom z nuly na sto začali 'schůzovat'. (...) Víceméně všichni jsou nějakým způsobem sociálně aktivní. Měli zkušenosti s nějakým organizováním věcí, ať už v práci, nebo jinde,“ (tamtéž).

V současnosti se Emil věnuje například finančním záležitostem, kontroluje splacení faktur, připravuje podklady pro daňové priznání a řeší technické komplikace na domě. Finančním otázkám se taktéž věnuje Štefan, a to společně s těmi právními, protože je v družstvu jediný právník. Róza má zase na starost komunikaci. Jedná s architektem, se stavařem, reprezentuje Vlaštovku na různých akcích a občas se stará i o tzv. nájemnický telefon. Ten si členové kolektivu mezi sebou pravidelně předávají. Dostal ho například na starost Josef asi na dva měsíce ve své zkušební lhůtě. „Třeba to telefonování s nájemníky, to je docela zajímavá škola, kdy člověk řeší třeba kontrolu hasících přístrojů,“ popisuje své překvapení Josef (rozhovor, 23. 8. 2023). Na tento telefon se pak ozývají současní nájemníci domu, pokud mají na družstvo nějakou otázku, nebo potřebují vyřešit nějaký problém, například když se jim rozbije pračka, záchod a tak podobně.

V současné době se členové kolektivu taktéž věnují různým drobným úpravám na domě. Zanedlouho se totiž na Břevnov mají stěhovat první členové kolektivu, a to zejména z toho důvodu, aby byl vždycky někdo při ruce, když je na domě (například právě v souvislosti s nájemníky) potřeba něco zařídit.

V neděli, jednadvacátého dubna, jsem se zúčastnila brigády na domě. Kristián s Věrou by se měli brzo stěhovat do provizorního bytu, na kterém je potřeba udělat různé zednické práce, jako například zadělat díry po vzduchotechnice, nahodit stěny omítkou, rozdělit jednu místnost příčkou a tak podobně. Nikdo z družstva úplně neví, jak se mají tyto věci dělat správně, nikdo s tím nemá moc zkušeností. Dlouho jsme tedy tápali, než jsme se do práce vůbec pustili, ale pak nám šla docela od ruky. „Každý někdy hladil poprvé,“ říká Renáta a sleduje při tom video na Youtube, ze kterého se snaží zjistit, jak se správně zahlazuje nahozená omítka, (terénní poznámky, 21. 4. 2024).

Fotografie č. 3: *Místnost, ve které probíhaly zednické práce (vlastní fotodokumentace, 21. 4. 2024).*

Commoning podle Bolliera (2015) umožňuje jeho aktérům nabývat v životě nových rolí. V procesu commoningu vznikají *nové formy života*. To platí i pro členy tohoto kolektivu. Ti se během své činnosti pro družstvo často věnují zcela jiným aktivitám, než kterým byli vyučeni. Z humanitně vzdělaných lidí se tedy rázem podle aktuální potřeby stávají tu instalatéři, kteří přijdou a opraví pračku, tu experti na různé druhy topení, tu zedníci nahazující omítku, přitom zednickou lžící drží

v ruce poprvé v životě. Velmi často musí členové improvizovat a řešit věci za pochodu. Commoning členům dává příležitost stát se někým zcela novým, vyzkoušet si práci, ke které by se ve svých běžných životech nedostali.

6.4 Vstup do družstva

Vstup do družstva členové kolektivu popisují jako relativně příjemný. Cítili se vítání a zapojení do dění v kolektivu. „...*všichni mi pořád všechno vysvětlovali, (...) nic přede mnou neschovávali, i když jsem byla zvenku. To bylo příjemný,*“ popisuje svou zkušenost Renáta.

Když do družstva vstupuje někdo nový, zpravidla se jedná o někoho, koho stávající členové již znají, nějaký kamarád, nebo kamarád kamaráda. To byl například případ Josefa, který zná některé členy už roky a jen vyčkával na správnou chvíli, kdy mu jeho osobní situace dovolila do družstva vstoupit. Stejně platilo pro Karin, která už dokonce s některými z členů žila ve spolubydlení. Po rozhovorech s těmito členy jsem začala nabývat dojem, že je První vlaštovka nějaký exkluzivní klub pro pražské aktivisty. Harvey (2012) by takový kolektiv nazval jako uzavřenou skupinu commonerů ohrazenou vůči svému okolí. Z této představy mne vyvedl až Emil, který sice přiznal, že je samozřejmě lepší, když se do družstva hlásí někdo, koho znají, ale že například Štefan a Róza, které družstvo přijalo za své členy, byli pro kolektiv zcela neznámí.

Součástí procesu přijímání nového člena do družstva je tzv. zkušební lhůta. Ta trvá zpravidla 6 měsíců a je nutné, aby ji podstoupili všichni, kteří mají o vstup do družstva zájem, ať už je členové družstva znají z dřívějších a jsou to třeba jejich přátelé, či nikoliv. „*Během [zkušební lhůty] se ověří, že ten člověk má schopnosti nějak rozumně komunikovat, že je schopen převzít část těch úkolů, které s tou činností v tom družstvu souvisí a není to někdo, kdo se jen chce vozit,*“ popisuje její fungování Josef (rozhovor, 23. 8. 2023), jehož zkušební lhůta se v době našich rozhovorů blíží ke svému konci. Podle něj si družstvo během této doby také ujasní, zdali si s novým členem rozumí i osobnostně. „*Když se do družstva někdo přijme, tak už se hodně těžko to bere zpátky. Takže je dobrý si počkat a zjistit, jestli si družstvo s tím členem sedí navzájem,*“ zdůrazňuje Róza (rozhovor, 3. 10. 2023). Zkušební lhůta je také oboustranná. Může se tedy během ní stát, že si žadatel svůj záměr rozmyslí, protože zjistí, že takovýto model bydlení zkrátka není cesta pro

něj. Momentálně jsou v takové zkušební lhůtě Amanda a Radim, kteří od prosince minulého roku začali pravidelně docházet na schůze družstva.

Zde bychom opět mohli navázat na principy fungování commons představené Ostrom (1990). Konkrétně pak na pátý princip, který zmiňuje stupnici sankcí pro případ porušení pravidel. V případě zkušební lhůty se sice nejedná o ex post nástroj sankcionování nevhodného chování, ale spíše o takový preventivní nástroj, který má družstvu zajistit, aby jej tvořili lidé, kteří se do daného kolektivu hodí, a hlavně kteří budou schopni plnit svůj díl práce.

Se vstupem do družstva (popřípadě i do spolku SD, do kterého zájemci zpravidla vstupují zároveň) jsou také spojené jisté poplatky. Jedná se zejména o členský vklad. Ten je ve stanovách družstva oficiálně popsán následovně: *„Základní členský vklad je pro všechny členy družstva stejný a činí 20 000,- Kč. (...) V případě členů přijatých za trvání družstva je základní členský vklad splatný zároveň s podáním písemné přihlášky do družstva,“* (První vlašťovka, sociální družstvo 2019b). Povinnost složit tuto částku tedy vyvstává až po uplynutí zkušební lhůty spolu s podáním oficiální přihlášky. Od vzniku těchto stanov se však částka, kterou je nezbytné pro vstup do družstva složit, zvýšila. V současnosti není členský vklad roven 20 tisícům, nýbrž celkové částce 100 tisíc Kč. *„Pěťadvacet tisíc se platí při vstupu a zbytek v nějakém delším časovém horizontu,“* říká Josef (rozhovor, 23. 8. 2023), pro kterého je toto téma zrovna velmi aktuální. Toto navýšení členského vkladu bylo podle Rózy důležité pro to, aby družstvo rychleji disponovalo alespoň nějakými financemi, které mu mohou u vnějších institucí zvýšit kredibilitu.

Výše popsaná pravidla vstupu do družstva jsou ale na základě rozhovorů s Josefem, který do družstva právě vstupuje, spíše nějakou formalitou. Ne vždy dochází k jejich přesnému dodržování tak, jak zní ve stanovách. Vždy platí zmíněná půlroční zkušební lhůta a členský vklad je třeba zaplatit, ale konkrétní lhůty pak platí spíše na základě toho, jak se spolu členové družstva a nově příchozí domluví, zejména pak u zájemců, kteří patří mezi přátele družstva.

6.5 Výstup z družstva

Členové odchází z různých důvodů. Někoho tíží břemeno miliónových půjček. Další zase preferovali jiný dům, než družstvo nakonec zvolilo. Jiní nebyli ochotni věnovat práci pro družstvo tolik času, kolik bylo zrovna v danou chvíli potřeba. A našli se i tací, kteří se rozhodli pro jinou cestu už během výše zmíněné zkušební lhůty. Důvodů může být několik, ale co je podle Rózy důležité, je, že se dá přicházet i odcházet. „(...) nám jde o ten model, aby byl udržitelný a funkční a replikovatelný, když my tam zrovna nebudeme, když budeme chtít bydlet v lese,“ říká (rozhovor, 3. 10. 2023). Od té doby, co kolektiv existuje, se v něm už vystřídalo ke 30 lidem. A co stane, jakmile se někdo rozhodne odejít? V momentální fázi, kdy v domě ještě nikdo z členů nebydlí, by odcházející člen jednoduše získal zpátky svůj členský vklad. „Když tam bude někdo 10 let bydlet a pak si řekne, že chce bydlet jinde, tak se s ním rozváže ta nájemní smlouva a taky ta družstevní smlouva. Dostane zpátky svůj členský vklad, a to co zaplatil za nájem by zaplatil za nájem, jako by bydlel i někde jinde, akorát si z toho někde nějaký pán nebo paní nebo firma neulili nějaké peníze na další aktivity, ale šlo to tomu domu,“ popisuje opět Róza (tamtéž).

6.6 Pravidla rozšiřování kolektivu

Téma, které bude někdy v budoucnu jistě hrát poměrně velkou roli, je rozrůstání kolektivu a přibývání nových členů. Ať už by se jednalo o nové partnery či partnerky stávajících členů, nebo o nově narozené děti. V souvislosti s tím vyvstávají dvě hlavní otázky: Jak bude na tyto změny formálně reagovat družstvo? A jaké bude jejich následné praktické provedení v domě?

Co se týče formální integrace nových partnerů do družstva, nemá to kolektiv ještě zcela vyjasněné. Podle Štefana mají členové družstva ze zákona právo na to bydlet s partnerem. „(...) ale jedna věc je zákon a druhá je, jak to chceme mít nastavené v tom svém kolektivu. Chceme se o těchto věcech bavit. Ne říct, že si tady k sobě stěhuju svou přítelkyni, protože to je moje právo,“ (rozhovor, 5. 12. 2023). Vše je podle Štefana třeba prodiskutovat s ostatními členy. „Ty můžeš mít partnera nebo partnerku, který s tebou bydlí v tom bytě, ale není oficiálním členem toho družstva. Byť je žádoucí, aby spíše byl, pokud spolu dlouho bydlíte. Ale není to úplně nutné,“ popisuje Štefan (tamtéž). Přestože není povinné stát se členem družstva, pokud v domě bydlím, podle Emila je to velmi žádoucí: „Z toho členství

v družstvu samozřejmě plynou nějaká práva, ale také povinnosti. Stojí to určité úsilí, takže se musí zajistit, aby se rozložilo mezi všechny,“ (rozhovor, 17. 1. 2024). Emil dodává, že se tito noví partneři mohou účastnit schůzí a hlasovat na nich i v situaci, kdy nejsou oficiálními členy družstva.

Zde bychom mohli polemizovat nad tím, zdali má podle prvního principu⁸ Ostrom (1990) družstvo jasně definované hranice své komunity, či nikoliv. Kolektiv svými pravidly absolutně nezakazuje možnost přistěhovat si do svého bytu v domě na Břevnově nového partnera, ale zároveň výslovně nepřikazuje, aby tento nový člověk byl součástí družstva. Hranice družstva tu sice jasně stanovená nejsou, avšak takto nastavená pravidla dávají poměrně logický smysl. Jsou založené na domluvě mezi členy a na vzájemné důvěře a dobře reflektují reálné životní situace, kdy bývá v začátcích vztahů těžké cokoliv definovat.

Zajímavé také bude sledovat, jak bude družstvo prakticky řešit situaci, kdy se rodiny začnou rozrůstat a budou potřebovat více prostoru. Zde se nabízí několik možností. Tou první je využití společného obýváku. „*Ten je plánovaný jako prostor, kde člověk může být přes den. O tolik méně místa pak potřebuje toho osobního,*“ přibližuje Emil (rozhovor, 17. 1. 2024). To by bylo jistě nejjednodušší řešení, ale ne vždy musí členům družstva vyhovovat. Dalším řešením může být zinscenování scény ze známého českého filmu Kulový blesk. Uvaří se litry dobré brazilské kávy a družstevníci si byty prohodí tak, aby lépe vyhovovaly jejich současným potřebám. Rodiny, kde už děti nebydlí s rodiči, uvolní místo těm, kde se zrovna narodily děti nové. Tato možnost je skupinově ideální, avšak velmi záleží na tom, v jakých životních fázích se budou zrovna družstevníci nacházet. Další možností je pak částečné pozměnění dispozic domu, posunutí přiček a vytvoření ideálnějšího rozložení bytů. A pravděpodobně tou nejméně žádoucí, je možnost se z domu odstěhovat a kolektiv nadobro, nebo na nějakou nezbytně nutnou dobu, zkrátka opustit. Josef toto téma nepovažuje za nijak zvlášť problematické: „*(...) myslím si, že už jsme všichni v takové životní fázi, kdy víme, jestli budeme chtít děti, nebo ne. Nebo už máme nějak nastavený ten svůj životní kurz,*“ (walking interview, 9. 11. 2023). Sám Josef například děti do budoucna neplánuje. Naopak Štefan i

⁸ Jasně definované hranice CPR a jeho uživatelů (Ostrom 1990).

Emil by jednou rádi rodinu založili. Bude tedy zajímavé sledovat, jak si s těmito nastalými situacemi kolektiv poradí.

6.7 Emoschůze

Veškeré práci pro družstvo se členové věnují ve svém volném čase. „(...) řekla bych, že je to docela náročné. Jakoby takhle velký, komplexní úkoly vlastně dělat jen v čase jízdy tramvají mezi prací a schůzí a domovem,“ popisuje náročnost práce Karin (rozhovor, 28. 11. 2023). Většina z členů družstva pracuje na plný úvazek a k tomu se ještě věnují záležitostem, které se týkají družstva. Josef popisuje, že je to vlastně taková druhá práce. Emil říká, že družstevním povinnostem věnuje v průměru tak dvě hodiny týdně. Zároveň ale podotýká, že poměrně často dochází k nenadálým událostem, kdy je potřeba vyřešit nějaký problém v domě, a to se pak ta časová náročnost výrazně prohloubí. „(...) třeba minulý týden jsme byli na tom domě, protože tam bylo potřeba rozvést internet, tak to bylo na x hodin, natahovali jsme tam kabely. Tak to je taky čas, který tím člověk stráví,“ přibližuje Emil (rozhovor, 17. 1. 2024). Náročnost práce potvrzuje i Josef: „(...) ty pracovní schůzky nejsou příjemné. Není to tak, že bych se těšil na pracovní schůzku, kde se budeme hodinu bavit o oknech, nebo o tom, jak vyřešit topení,“ (rozhovor, 23. 8. 2023).

Jak tohle členové družstva dlouhodobě zvládají? Kde na to berou energii? Co je jejich motivací a jak bojují proti případnému vyhoření? Podle Emila už mají poměrně dlouhou praxi a umí s tím množstvím práce dobře pracovat. Když má na schůzi někdo velké ambice a chce se postarat o hodně úkolů, tak je všechny nedostane. „(...) když je člověk na té schůzi, tak má pocit, že má spoustu energie a za týden zjistí, že nemá čas na nic,“ říká Emil, „(...) je nějaké plnější období, nějaké lehčí, už s tím počítáme, umíme si dát 'voraz' a není tam super tlak na výkon,“ (rozhovor, 17. 1. 2024). Pro Josefa i Rózu je pak hlavní motivací to, že to všechno dělají s lidmi, se kterými ten čas tráví rádi. A když se zrovna něco nedaří, tak si prý za nepřítomnosti dětí spolu zanádivají. „Máme oblíbené slovo 'píčablesk',“ přiznává Róza (rozhovor, 3. 10. 2023). A taky se všichni těší, až spolu budou na Břevnově bydlet.

Už několikrát zde bylo zmíněno, že je pro kolektiv důležité, aby jejich projekt fungoval dlouhodobě, aby mohli jít dalším lidem příkladem a aby mohla vzniknout

sít' Vlastovce podobných projektů. Proto můžeme u kolektivu vidět, že jeho členové mají zájem na něm aktivně pracovat a pečovat o něj. Z tohoto důvodu se rozhodli, že se několikrát do roka budou scházet na tzv. emoschůzích. Tak členové nazývají sezení, na kterých probírají své emoce a případné konflikty za přítomnosti supervizorky, která celou schůzi moderuje. Je to praxe, kterou zavedli už od začátku fungování družstva, aby předešli tomu, že by se konflikty zametaly pod koberec. Supervize členové družstva hodnotí velmi kladně. „(...) je dobrý, když se na to někdo může podívat zvnějšku, nebo když se na těch schůzích řeší nějaké konfliktní věci, tak aby to někdo moderoval a usměrňoval, abychom se nepohádali,“ zdůrazňuje Emil (rozhovor, 17. 1. 2024). Pro Karin je zase důležité, že se díky této praxi nezablokuje pracovní schůzka řešením nějakého konfliktu: „Myslím si, že ty supervize jsou skvělé v tom, že když nastane na schůzi nějaká konfliktní situace, tak se dá odložit a dá se to prodiskutovat na té supervizi,“ (rozhovor, 28. 11. 2023). Do té doby banální spory často vymizí a na supervizích se pak řeší hlavně ty nejzásadnější konflikty.

Emoschůze se většinou konají tak dvakrát až třikrát do roka, ale pokud je potřeba vyřešit něco akutního, mohou se sejít i vícekrát. A jak taková emoschůze vypadá v praxi? „(...) hlavně je na to vyhrazeno dost času. Většinou tři hodiny. Bývá zajištěno občerstvení. Je to teda za účasti té psycholožky, která s námi pracuje už delší dobu, takže už nás zná. A většinou si uděláme nějaké kolečko, co má kdo za témata. A ona udělá shrnutí, jaká témata řešila a jestli se můžeme dohodnout na nějakých dvou třech, která se vyřeší. A většinou je předem jasné, co to skupinu tíží nejvíc,“ popisuje její fungování Karin (rozhovor, 28. 11. 2023).

Výsledkem takové emoschůze většinou bývá uvolnění napětí a vyřešení sporných situací, případně alespoň nastolení nějakých kroků, které ke zlepšení povedou. A někdy se podle Karin zdá, že se situace vyřešila, ale na další supervizi se řeší opět to stejné. Z toho lze vyvodit, že se pravděpodobně jedná o nějaký přetrvávající problém, kterému je třeba věnovat více času.

Bollier (2015) při definování společenského procesu commoningu zmiňuje, že jeho součástí jsou nevyhnutelně i konfliktní situace. S těmi je třeba nějak pracovat a v ideálním případě se jim snažit předcházet. S tím souvisí další z pravidel úspěšného fungování commons podle Ostrom (1990), kterým je existence dostupných mechanismů pro řešení konfliktů mezi členy komunity. Tzv.

emoschůze, které zde byly popsány, se zdají být relativně úspěšným nástrojem, jak konflikty řešit. Důležité určitě je, že byla tato praxe pravidelných supervizí zavedena včas, už v začátcích fungování družstva, a že se supervizemi družstvo zároveň plánuje pokračovat i v budoucnu, kdy už kolektiv v domě bude bydlet. Zároveň k její úspěšnosti přispívá fakt, že kromě pravidelných setkání se supervizorkou je vždy možné v případě potřeby svolat akutní emoschůzi a zamyslet se společně nad problémem, který kolektiv momentálně sužuje.

6.8 Pauza v družstvu

Poměrně běžnou praxí také je, že si občas někdo z družstva takzvaně vezme dovolenou. „*Všichni jsme jenom lidi a občas si potřebujeme opravdu odpočinout,*“ vysvětluje Josef (rozhovor, 23. 8. 2023). Délka trvání takové pauzy se odvíjí od osobních potřeb jednotlivců a její pravidla nejsou jasně definovaná. Je však třeba ji s ostatními členy kolektivu prodiskutovat dostatečně dopředu, aby se například nestalo, že by najednou odešlo více členů najednou. Také si musí být družstvo jisto, že se o agendu daného člověka dokáže v jeho nepřítomnosti postarat.

Dovolenou od práce v družstvu si například pravidelně bere Róza, která pracuje ve školství a v létě má dva měsíce letních prázdnin, kdy se práci pro družstvo vůbec nevěnuje. Na ještě delší pauze je momentálně Karin, která nedávno nastoupila na mateřskou dovolenou a momentálně se stará o své dvě dcery. Dění v družstvu sleduje spíš zpovzdálí a se členy se vídá více méně na přátelské bázi, jdou spolu na výlet, nebo třeba grilují. Vzhledem k délce její pauzy se Karin s kolektivem dohodla, že pokud by nastala nějaká krize a její nečinnost by se stala pro družstvo ohrožující, je ochotná z něj odejít a volnit své místo někomu, kdo bude moc být aktivní. Zatím však situace nenastala, a tak je Karin i nadále oficiálně součástí družstva.

6.9 Orgány v družstvu

Co se týče formální organizace družstva, tak ze stanov družstva vyplývá povinnost mít dva orgány. Jedním je členská schůze, která je nejvyšším orgánem družstva a druhým pak představenstvo, který působí jako statutární a výkonný orgán. Funkční období volených orgánů trvá 3 roky, přičemž stanovy umožňují opětovnou volbu za člena orgánu. Předsedou představenstva je momentálně Emil,

který zdůrazňuje, že tyto orgány existují zejména proto, že to vyžaduje zákon. „Je to čistě formální věc. Samozřejmě kdyby se stal nějaký průser, tak z toho má větší problém představenstvo a předseda, to jsem teď já. Ale teď to vlastně spočívá jen v tom, že ti lidé, co jsou v představenstvu (...) podepisují věci a potvrzují platby,“ přibližuje (rozhovor, 17. 1. 2024).

7 Propojení družstva s okolím

V předchozích kapitolách byl model bydlení První vlaštovky představen zevnitř, skrze jeho principy (resource), aktéry (commoners) a jejich činnost (commoning). Družstvo tedy doposud mohlo působit jako entita, která je izolovaná od svého okolí, jako ohrazené commons, o kterém píše Harvey (2012). Taková ale První vlaštovka úplně není. U té lze mluvit spíše o jisté poréznosti jejích hranic, kdy dochází k různým formám interakcí mezi družstvem a jeho okolím. O poréznosti commons píše Stavrides (2016), který využívá metaforu tzv. *prahů* (thresholds), kterými lze chodit dovnitř a ven, a které jsou pro commons zásadní. Tyto prahy bychom u První vlaštovky mohli hledat ve třech případech.

Jedním z nich je bezprostřední, fyzický přechod uvnitř domu, který družstvo zakoupilo. Dům je momentálně rozdělen na dvě části. Historicky totiž sloužil dvěma různým účelům: jako restaurace a jako ubytovací zařízení. Toto rozdělení je v domě stále patrné, neboť v jedné jeho části lze nalézt obrovský sál přímo napojený na kuchyň a druhá část je dělená na menší hotelové pokoje. Tyto dvě poloviny domu jsou v současné chvíli fyzicky odděleny ohromnou sádkartonovou příčkou, která má několik metrů na výšku i na šířku. V jednom z jejích rohů jsou dveře, kterými lze mezi částmi domu procházet. Sál, který sloužil restauraci, bude předmětem první fáze rekonstrukce, kterou družstvo plánuje. Jakmile bude dokončena, nastěhují se do této části členové družstva. Druhá část domu je v současné době obývána nájemníky. O rohových dveřích, které vedou ze sálu k nájemníkům, bychom mohli uvažovat jako o takovém pomyslném prahu mezi členy kolektivu a prvními externími aktéry, o kterých bude řeč. Těmi jsou právě *nájemníci*.

Druhý takový práh členové kolektivu překračují, protože nutně musí. Můžeme jej vnímat jako takový formální institucionální práh mezi sociálním družstvem a mezi dalšími subjekty. Tento práh členové družstva musejí nutně překročit, když od svého okolí potřebují něco získat. Například ve snaze získat nezbytné finanční prostředky potřebné na koupi nemovitosti. Tyto prostředky se družstvo nejprve snažilo získat od českých *bank*, u kterých však nebylo úspěšné. Nakonec se mu ale podařilo koupi zafinancovat půjčkou od německé *nadace* (v kombinaci s přímými půjčkami od podporovatelů kolektivu). Tento pomyslný práh družstvo také

překračuje v současné době, kdy jedná s úředníky na *Stavebním úřadě* pro Prahu 6 za účelem získání stavebního povolení.

Posledním prahem, který družstvo už spíše dobrovolně a záměrně překračuje, jsou hranice České republiky. Cílem kolektivu je, dalo by se říci, takové zasíťování celého konceptu. Kromě vytvoření vlastní tuzemské sítě v rámci spolku *Sdílené domy*, o které bude řeč v následující kapitole, má také družstvo snahu provázat První vlašťovku s dalšími podobnými *sítěmi* v okolních zemích.

V této kapitole bych tedy ráda představila, jakým způsobem se družstvo se svým okolím skrze tyto prahy propojuje, s jakými externími aktéry jedná a za jakým účelem. Pokusím se tak zodpovědět čtvrtou výzkumnou otázku, jenž zní: *Jakým způsobem dochází skrze porézní hranice modelu k jeho provázání s okolím?*

7.1 Nájemníci

„(...) no a tady to rozdělili takovou provizorní stěnou, za tou jsou ty současné byty,“ říká Josef. Celý dům je teď vlastně rozdělený na dvě části, kdy v první v současnosti bydlí několik nájemníků. Ti mají klasické nájemní smlouvy a každý měsíc platí nájem, ze kterého družstvo splácí svou půjčku od nadace. „Až půjdeme dál, tak musíme být víc potichu, protože tam je všechno slyšet, tak ať nerušíme ty nájemníky,“ upozorňuje mě. Pokračujeme do druhé části domu, a přestože jsme zcela potichu, nepodařilo se nám projít bez povšimnutí. Ze dveří jednoho z bytů po nás tázavě pokukuje postarší paní. Zjevně jedna z nájemnic. „Vy někoho hledáte?“ A jsme prozrazeni, lupiči by z nás asi dobří nebyli. „Nikoho. My se jdeme podívat na ten barák, jsme od Vlašťovky,“ vysvětluje Josef, (terénní poznámky, 9. 11. 2023).

V domě na Břevnově v době vznikání této práce ještě nebydlí nikdo z družstva, avšak přesto není dům zcela neobydlený. Bývalý majitel domu některé byty pronajímal a družstvo tedy dům koupilo již s nějakými nájemníky a po koupi domu ještě pronajalo zbývající volné byty, které se v domě nacházely. Složení nájemníků je různorodé. *„(...) ubytovali jsme nějaké lidi, co prchali před válkou, máme tam nějakého politického uprchlíka z Běloruska. Máme tam tři ženy, který jsme ubytovali v kooperaci s Jako doma, ty nejdřív bydlely na ulici, pak v nějakém tréninkovém bydlení a pak jejich sociální pracovnice naznaly, že už by mohly bydlet*

v bytě, takže bydlí u nás,“ přibližuje Róza (rozhovor, 3. 10. 2023). Josef tento seznam ještě rozšiřuje o řidiče Uberu, taxikáře a kočky.

Důvody, proč družstvo byty i nadále pronajímá, jsou vesměs dva. Evidentním důvodem je fakt, že díky nájům, které nájemníci platí, mohou v současné době splácet veškeré půjčky. „(...) věděli jsme, že cesta ke stavebnímu povolení na Praze 6 není moc rovná a krátká, tak aby nám to nějak vycházelo finančně, tak tam máme nějaké lidi teďka,“ vysvětluje Róza (rozhovor, 3. 10. 2023). Zároveň je podle ní a Josefa důležité, že je dům stále obydlený, že se v něm topí, protože v opačném případě by zbytečně chátral.

Nájemníci mají s družstvem podepsané nájemní smlouvy a platí měsíční nájem. Ten podle Josefa zůstal takový, jaký jej nastavil bývalý majitel, přibližně tedy okolo deseti tisíc za byt o velikosti 1+1 nebo 1+kk. Nájemní smlouvy mají na dobu určitou, a to na dobu půl roku. Štefan přiznává, že to není zcela optimální situace, protože tak krátké smlouvy nájemníkům neposkytují mnoho jistot. Má pro to však logické vysvětlení: „(...) ten hlavní důvod je, že my nevíme, kdy začneme rekonstruovat a potřebujeme, aby ty byty byly k dispozici. A vlastně teď zpětně by se dalo říct, že na začátku, když byla koupě, tak jsme těm lidem klidně mohli dát dva roky. Ale to jsme nevěděli,“ (rozhovor, 5. 12. 2023). Družstvo s nájemníky otevřeně komunikuje ohledně toho, že jednou budou dům rekonstruovat a bude potřeba, aby se odstěhovali. Až tato chvíle nastane, budou o tom nájemníci informováni dostatečně dopředu. Během svého pozorování jsem byla svědkem toho, že tyto chvíle nebudou pro nikoho moc příjemné.

Členové družstva začínají být nervózní, blíží se třetí hodina, kdy se z protějšího bytu má odstěhovat jeden pár nájemníků, protože družstvo tento byt potřebuje provizorně opravit, aby se tam mohli nastěhovat nějakí členové družstva. Původně měli nájemníci odejít na začátku měsíce, ale mají problém si najít bydlení. Už tu jsou 20 dní navíc. (...) Nakonec odešli, nechali si tam nějaké tašky. (...) Byl to muž se ženou. Ten muž se podle Josefa choval velmi násilně vůči té ženě, i vůči dalším nájemníkům. Tentokrát na něj museli dokonce zavolat policii, ale naštěstí ve výsledku nebyla potřeba. Nakonec odešel sám, (pozorování, 21. 4. 2024).

V současné době s nájemníky družstvo komunikuje dvěma způsoby. Jednak skrze nástěnku, jež visí u vchodu do domu a jež slouží zejména pro běžné vzkazy spojené s chodem domu. Kromě ní mezi členy družstva ještě koluje tzv. nájemnický telefon, o kterém jsem psala v souvislosti s agendou jednotlivých členů. Na ten mohou současní obyvatelé domu volat v případě, že se jim třeba rozbije pračka, nefunguje internetové připojení, nebo nejdou zavřít dveře.

7.2 Získávání financí

Jak praví staré přísloví: „*bez peněz do hospody nelez*“. Finance jsou v družstvu jedním z nejdůležitějších témat a je jim věnováno velké množství času a energie. „*(...) kromě všech těch věcí okolo je tu prostě matematická rovnice, jestli na konci měsíce máme průběžně víc peněz, nebo méně,*“ přiznává Josef (walking interview, 9. 11. 2023). V této rovnici figurují různí externí aktéři, kteří zde budou představeni.

Družstvo potřebovalo získat finance potřebné na koupi nemovitosti, celkem přibližně 40 miliónů korun. Jako první tedy ve snaze získat tyto finance oslovilo české banky. A které to byly? „*Všechny. Úplně všechny. V té době, když jsme to začali řešit v roce 2019 už jsme měli i tu právní formu, už jsme byli to sociální družstvo, chodili jsme po těch bankách a oni se tvářili, že by to možná šlo, a nakonec to vždycky pohořelo,*“ říká poklesle Emil (rozhovor, 17. 1. 2024). Problém byl v tom, že banky neznaly koncept, které družstvo vytváří: sociální družstvo, kolektiv lidí, kteří spolu chtějí bydlet. To nespadá do žádné kolonky. „*To se tam s námi nikdo bavit nebude, a ještě kvůli tomu vymýšlet nový finanční produkt. Protože ono je to něco stojí. Musí to zanalyzovat, musí to projít přes nějaké 'rizikáře', kteří vyhodnotí, jaké jsou v tom plusy a minusy pro tu banku, jestli to není pro tu banku riskantní, aby na tom netratili, chtějí na tom mít nějaký svůj zisk. A teprve, když to projde tou celou vnitřní byrokracií, tak teprve pak se rozhodnou. Jenže tenhle proces něco stojí, nějaký čas, nějaké peníze,*“ rozvádí Emil (tamtéž). Problém tedy byl, že by to pro banku bylo příliš riskantní a nemuselo by se jí to vyplatit. „*(...) kdybychom chtěli dělat nějakou developerskou čtvrť, tak by to vypadalo jinak,*“ uvádí jako příklad Emil (tamtéž).

Po neúspěchu s českými bankami se zkusilo družstvo své štěstí v zahraničí. Nakonec se mu podařilo získat největší podíl z částky potřebné na koupi domu (70 %) od německé nadace Umverteilen! (v překladu redistribuce). Ta v Německu už přes 30 let investuje do projektů a kolektivů, které nějakým způsobem bojují proti vykořisťování, opresi, diskriminaci a chudobě (Mann, Umverteilen!). Tato nadace družstvu poskytla půjčku, která má charakter podobný klasické hypotéce, avšak některé detaily se tam liší. Velkou výhodou této půjčky je, že je spojena s fixním úrokem, družstvo se tedy nemusí obávat, že by úroky v budoucnu rostly do nenávratných výšin. Také nadace družstvu umožnila odložit splácení samotné jistiny, protože v domě ještě nikdo z družstva nebydlí, tudíž družstvo nezískává příjem z nájmu družstevníků. „(...) už po roce jsme měli platit i tu jistinu a pak myslím zase Jitka vyjednala to, že nám to ještě o rok odloží,“ říká Štefan (rozhovor, 5. 12. 2023). Podle něj také družstvo uvažuje o tom, že by u nadace zažádalo o další půjčku, kterou by pokrylo náklady spojené s chystanou rekonstrukcí domu.

Podle Emila bylo pro nadaci zásadní, že je První vlaštovka v České republice první svého druhu. „Kdyby to tady už bylo nějak rozjeté, nebo by to bylo něco jiného, tak oni by to nepodpořili. Jim se líbilo, že to byl ten pilotní projekt, že to bylo něco, co tu zatím neexistuje. Pokud bychom vymýšleli nějakou jinou formu aktivity, tak by to asi nešlo,“ přibližuje (rozhovor, 17. 1. 2024). S tím souvisí i jisté podmínky, které muselo družstvo dodržet, aby půjčku od nadace získalo. Podle Rózy bylo nezbytné, aby se výsledná nemovitost nacházela v širším centru Prahy. „(...) aby se dokázalo, že ta krize bydlení jde porazit. Koupit dům v Ústí nad Labem je velké hrdinství, ale není to tak těžké,“ popisuje Róza podmínky nadace (rozhovor, 3. 10. 2023). Podle Emila tato podmínka také souvisela s tím, že by pro nadaci bylo v případě krachu celého projektu jednodušší takovou nemovitost prodat a získat zpět své investované finance.

Velké štěstí také mělo družstvo ještě v jednom aspektu. „(...) nadace v Německu smí takhle půjčovat peníze, ale méně než 20 projektům a my jsme 19. Když bychom přišli později, tak už máme smůlu. Muselo by se počkat, až teda nějaký jiný projekt dokončí, protože víc úvěrů smí dávat jenom banka,“ popisuje Róza (rozhovor, 3. 10. 2023). Zde však vyvstává otázka, jakým způsobem budou případně financovány další projekty, které v České republice vzniknou? Na tuto otázku navazují v kapitole č. 8.1: Možnosti modelu.

Peníze získané od nadace nebyly na koupi nemovitosti dostačující. V roce 2021 tedy zahájilo družstvo veřejnou kampaň, která měla za cíl zajistit družstvu zbytek potřebných zdrojů (zbývajících 30 %). Tyto finance se rozhodlo získat pomocí tzv. přímých půjček. „*Přímá půjčka je smlouva o půjčce na dobu určitou uzavřená mezi sociálním družstvem První vlašťovka a konkrétními lidmi, kteří se nás tímto způsobem rozhodli podpořit,*“ jak družstvo popisuje na svých webových stránkách (První vlašťovka, sociální družstvo). Družstvo pro takové přímé půjčky nabízí následující podmínky: „*Minimální výše přímé půjčky je z administrativních důvodů 5.000 Kč, maximální výše je pak 1.000.000 Kč. (...) Úrok se pohybuje v rozmezí 0–5 %. (...) Půjčky s úrokem v rozmezí 4-5% jsou omezeny maximální výší 200.000 Kč a délkou trvání 5 let. (...) Smlouvy se uzavírají na dobu určitou, minimálně však na dobu jednoho roku,*“ (tamtéž).

Celkově se družstvu podařilo získat půjčky od 66 lidí (včetně půjček, které poskytli sami členové družstva nad rámec svých členských vkladů). Tyto půjčky získali primárně od svých přátel, rodičů, sourozenců, ale dokonce i od zcela cizích lidí, kteří se o nich dozvěděli ve veřejném prostoru. Ne všechny tyto půjčky muselo družstvo „aktivovat“, jak tomu Emil říká, neboť to před koupí nebylo potřeba. Na ty zbylé přijde řada až při plánované rekonstrukci.

7.3 Získávání stavebního povolení

Dům na Břevnově, který družstvo koupilo, je starý a je nutné jej rekonstruovat. „*Ten dům vypadá, jako když dítě dostane balíček lega a postaví dům tak, aby použil všechny kostičky, ne aby to bylo hezký. Je to takový paskvil a tou rekonstrukcí se z toho budeme snažit udělat menší paskvil,*“ popisuje současnou podobu domu trochu ironicky Róza (rozhovor, 3. 10. 2023). Původně dům sloužil dvěma účelům – jako ubytovací zařízení a jako restaurace. Jak lze vidět na fotografii níže, tato historie je na domě dodnes patrná.

Fotografie č. 4: *Pozůstatek ubytovacího zařízení* (vlastní fotodokumentace, 3. 5. 2024)

Družstvo se v současné době nachází ve fázi přípravy projektu této rekonstrukce pro získání stavebního povolení. „*My se vlastně teď snažíme mít co nejvíc věcí předpřipravených, předjednaných na úřadech, aby pak, až se jim to pošle, tak aby už to jednou viděli, už to jenom orazítkují a neshledají na tom žádné další nedostatky,*“ popisuje tuto fázi Emil (rozhovor, 17. 1. 2024). Celý tento proces už nějakou dobu trvá, ale už se podle všeho zdá být téměř u konce. Velkým zdržením na této cestě bylo už jenom samotné zkolaudování domu. „*Původní plán byl mít tam byty plus nějaký veřejný prostor, nějakou kavárnu plus třeba nějaké kancely. Jenže to nám nevycházelo, to bychom museli mít 13 parkovacích míst,*“ přibližuje Emil podmínky stavebního úřadu Prahy 6 (tamtéž). „*Proto se to taky celé tak protáhlo, už to bylo dva roky od té doby, co jsme převzali klíče a furt se tam nic neděje,*“ vysvětluje Emil (tamtéž). Podle Štefana jsou na vině přísní úředníci stavebního úřadu Prahy 6: „*Mě spíš frustruje to, jak s námi ty úřady vyjebávají, když to řeknu takhle. (...) Já nemám bližší informace, proč jsou zrovna na stavebním úřadu Prahy 6 horší lidi než na sedmičce, [kde by to] třeba s těmi parkovacími místy by to mělo být víc v pohodě,*“ (rozhovor, 5. 12. 2023).

Rekonstrukce, kterou družstvo již dychtivě vyhlíží, se bude muset odvíjet hlavně od toho, jaké množství finančních prostředků se družstvu podaří získat a kdy. Finance potřebné na rekonstrukci by si družstvo rádo zajistilo z několika zdrojů – další půjčkou od téže nadace, která financovala koupi domu, a zároveň přímými půjčkami od podporovatelů družstva. Některé přímé půjčky, které družstvo získalo před koupí domu, ještě nevyužilo, přijde na ně řada až nyní. Zároveň se družstvu povedlo nějaké finance našetřit v uplynulých letech, kdy ještě nebylo třeba splácet jistinu půjčky od nadace, ale pouze její úroky.

Jakmile získá družstvo dostatečný obnos peněz, a bude mu schváleno stavební povolení, je v plánu jako první zrekonstruovat velký sál, jenž dříve fungoval jako hlavní sál restaurace, a dokonce i jako tělocvična blízké základní školy. Nyní je tato část domu neobydlená, současní nájemníci obývají druhou část domu. To je hlavní důvod, proč bude tento sál rekonstruován jako první.

Vstupujeme do obrovské místnosti s vysokými stropy, trámy a spoustou oken. Nedokážu skrýt své nadšení: „Ty vado, tady budou ty byty?“ ptám se. Josef mi přitaká a popisuje, že tenhle prostor původně sloužil jako hlavní sál té hospody a během rekonstrukce bude rozdělen na dva byty. „V jednom bude bydlet Róza a v druhém Emil,“ říká (terénní poznámky, 9. 11. 2023).

Následně budou zrekonstruovány další části domu, přičemž v jistou chvíli se budou muset vystěhovat současní nájemníci.

7.4 Zasítování konceptu

Kolektiv První vlašťovky sice nebude muset řešit zasítování svého pozemku, místo toho se však snaží zasítovat svůj projekt. Kromě toho, že jednu takovou síť vytváří v České republice, je družstvo samo nějakým způsobem v kontaktu s dalšími partnerskými či spřízněnými projekty v několika evropských zemích.

Jedním z projektů, se kterými je družstvo v kontaktu, je již mnohokrát zmiňovaný Svaz nájemních domů. Model bydlení, který v Německu funguje již několik desítek let, byl pro družstvo, a hlavně pro spolek důležitý zejména na začátku cesty kolektivu. Posloužil jim jako inspirace k vytvoření samotné struktury jednotlivých družstev zastřešených spolkem, který zároveň působí jako takový kontrolní orgán. Syndikátem se kolektiv inspiruje dodnes. První vlašťovka nyní sice

nemůže být oficiálně součástí této německé sítě, ale pravidelně se účastní sjezdů této organizace.

Podobnou inspirací zejména na začátku počínání kolektivu byla síť bydlení habiTAT v Rakousku, zejména pak projekt Willy Fred v Linzi.

Zároveň je kolektiv (oficiálně za spolek Sdílené domy) součástí mezinárodní sítě MOBA, která sdružuje projekty bydlení v zemích střední a jihovýchodní Evropy. Kromě Sdílených domů jsou součástí této sítě projekty z Maďarska, Slovinska, Srbska a Chorvatska. „(...) ti lidi, co jsou v té MOBĚ, tak jsou nějací architekti, nebo urbanisti, lidi, co to dělají akademicky nebo profesně,“ říká Róza (rozhovor, 3. 10. 2023).

Dalším spřízněným projektem je Projekthaus v Postupimi, kam se kolektiv jezdí od roku 2017 pravidelně každý podzim školit. „Oni se nám tam postarali o zázemí a my jsme si tam mohli celý týden jenom 'workshopovat', chodit na prohlídky hausprojektů, bavit se s nimi, řešit finance. Prostě takový (...) intenzivní workshop,“ popisuje školení Emil (rozhovor, 17. 1. 2024). Jednu z takových návštěv reflektoval kolektiv na stránkách Sdílených domů: „Dozvěděli jsme se mimo jiné, jak dům udržovat, jak pečovat o vztahy v kolektivu, jak řešit konflikty, jak rozvrhnout finanční plán,“ (Sdílené domy, z.s. 2020). Podle Emila jsou taková školení důležitá, protože: „(...) tady se scházíme vždycky po práci, jsme unavení, tam na to máme celý týden, nic neřešíš a jen schůzujeteš, chodíš na procházky, vaříš si jídlo a piješ pivíčko,“ (rozhovor, 17. 1. 2024).

8 (Re)produkce modelu: možnosti, limity a realizace

Někteří autoři (Hodkinson 2012; Hardt, Negri 2009; Stavrides 2016) pojednávají v souvislosti s commons o tzv. *znovuzískávání* (reclaim, reappropriate) něčeho, co nám vzal kapitalismus. Podle Hardta a Negri (2009) kapitalismus působí jako jistá forma korupce commons, zejména skrze proces ohrazování (enclosure). Toto ohrazování v oblasti bydlení nabývá různých forem: zvyšování nájmu, gentifikace měst a další. Proti těmto praktikám je podle Hodkinsona (2012) potřeba bojovat. Autor popisuje tři možné formy (re)produkce commons skrze aktérství (commoning) lidí: (1) prefigurativní commoning, který se soustředí čistě na naplňování potřeb aktérů (např. bydlení); (2) strategický commoning, pro který je důležitá naopak ochrana commons před ohrazováním a (3) hegemonický commoning, jímž autor nazývá antikapitalistické hnutí, které svými aktivitami záměrně bojuje za společenskou transformaci na principu commons.

Podíváme-li se optikou této teorie na předchozí kapitoly této práce, můžeme zde nalézt všechny druhy commoningu, které autor popisuje. Cílem zkoumaného kolektivu je totiž primárně zajištění vlastního bydlení, slovy Hodkinsona tedy tzv. prefigurativní commoning, jehož pravidla jsou popsána v kapitole č. 6 s názvem: Horizontální fungování kolektivu. Sekundárně je pro družstvo zároveň zejména z hlediska budoucího vývoje důležité vytvoření struktury (hegemonický commoning), která bude vůči procesům ohrazování ze strany kapitalismu z dlouhodobého hlediska rezistentní, která bude odolávat komodifikaci bydlení (strategický commoning). Způsobům, kterými je zajišťována ochrana commons vůči ohrazování ze strany kapitalismu jsem se věnovala v kapitole č. 4 s názvem: Základní principy modelu.

V poslední kapitole této práce se budu soustředit na to, jakým způsobem dochází ke snaze (re)produkovat koncept kolektivu formou tzv. hegemonického commoningu. Je nezbytné upozornit na to, že v této kapitole dochází k jistému překrývání právních forem sociálního družstva a spolku. Tato skutečnost je dána tím, že se družstvo ze spolku historicky oddělilo, avšak dlouho jej tvořila obdobná skupina lidí. V této kapitole jsou tedy prezentovány záměry a možnosti kolektivu, ať už se týkají pouze sociálního družstva, nebo celého spolku, neboť se jedná o

záměry týchž lidí. Pro lepší pochopení je v první části kapitoly spolek blíže představen. Zároveň je zde poukázáno na jisté limity, které s sebou může vznikající model nést. V poslední části pak představují již existující realizace šíření tohoto modelu.

Touto kapitolou bych tedy ráda zasadila model bydlení utvářený kolektivem do širšího rámce, a zodpověděla tak poslední výzkumnou otázku, jenž zní: *Jaké jsou možnosti, limity a realizace (re)produkce zkoumaného modelu?*

8.1 Možnosti modelu

„Všechny ty naše projekty jsou zatím politický a je pro nás důležitý být slyšet,“ popisuje souhrnně Róza (rozhovor, 3. 10. 2023). Říká, že záměrem kolektivu je vytvořit novou alternativní formu bydlení, jistou paralelní strukturu, která bude udržitelná do budoucna. *„(...) ‘rozjebat’ ten kapitalismus úplně na kousičky asi sami nezvládneme, ale vytvořit jednu paralelní strukturu, na to si věříme dost,“* shrnuje hrdě Róza (tamtéž).

První vlaštovka je pilotním projektem širší sítě bydlení, která souhrnně spadá pod spolek Sdílené domy. Kolektiv První vlaštovky byl dlouhou dobu shodný s tím Sdílených domů. Sociální družstvo se ze svého předchůdce vydělilo až těsně před koupí domu na Břevnově. Spolek se podle Rózy schází jednou až dvakrát ročně na oficiálním sjezdu, který chystá spolkový výbor. *„Řešíme kam směřovat, jak nastavit pravidla pro podporu a přijímání nových skupin. A tak nějak se snažíme vzájemně podpořit,“* přibližuje konkrétní fungování Sdílených domů Róza (rozhovor, 3. 10. 2023). Jakmile vstupuje nějaký nový člen do První vlaštovky, zpravidla žádá i o členství ve spolku. Cílem podle Emila je, aby všechny fyzické osoby, které jsou členy družstev (současných i budoucích), byly členy spolku pro zajištění správné kontrolní funkce spolku. *„Podmínka to není, ale většinou o to ty lidi mají zájem, protože všechny ty naše projekty jsou zatím politický a je pro nás důležitý být slyšet. A zároveň máme členstvo, který je členem jenom SD, protože to jsou lidi, kteří byli v nějakém družstvu, ale pak z osobních důvodů (například chtějí bydlet v lese) z družstva vystoupili, ale zajímá je to dění, jezdí na sjezdy, ten politický aspekt je pro ně hodně důležitý, i když teď aktuálně to není jejich řešení,“* popisuje Róza (rozhovor, 3. 10. 2023). Momentálně spolek čítá okolo 30 členů.

Cílem kolektivu je, aby díky podpoře ze strany spolku/družstva měla každá nová skupina lidí usilující o podobný záměr svou cestu jednodušší. Členové plánují novým kolektivům poskytovat know-how týkající se například zakládání družstva, vytváření stanov, hledání a koupě nemovitosti, vnitřního fungování kolektivu a tak dále. Zároveň je jejich snahou někdy v budoucnu v rámci družstva vytvořit tzv. solidární fond, ze kterého by novým kolektivům na začátku jejich počínání mohla být poskytnuta jistá finanční injekce. Dlouhodobým cílem je tedy vytvoření sítě solidárního, komunitního bydlení, kde není nutné pracovat od rána do noci, aby rodina dosáhla na hypotéku, nebo se stresovat nejistými podmínkami krátkodobých nájemních smluv.

Jak již bylo řečeno, dlouhodobým záměrem družstva (ne spolku) je nové projekty podporovat i finančně. Pro nově vznikající kolektivy bude pravděpodobně nemožné získat finance od stejné nadace, od které je získal pražský kolektiv. Ten naštěstí plánuje založit tzv. solidární fond, do kterého bude měsíčně přispívat předem domluvenou částkou, a postupně tak šetřit peníze. S touto praktikou se kolektiv opět inspiroval u německého Svazu nájemních domů. Jakmile by na účtu bylo našetřeno dostatek financí, mohlo by družstvo začít podporovat nově vznikající projekty formou půjček. Cílem kolektivu by nebylo na půjčkách vydělat, ale efektivně přispívat k šíření konceptu ulehčením procesu získání nemovitosti novým kolektivům. V současné době se lidé z kolektivu nemohou pouze shodnout na tom, kdy tento solidární fond založit a začít do něj přispívat. Momentálně je kolektiv v situaci, kdy počítá každou korunu. Přesto si někteří členové myslí, že by fond mohl vzniknout ihned, přičemž částka, kterou by kolektiv každý měsíc spořil, by byla spíše menší. Další možností je fond založit až za několik let, kdy už na tom kolektiv bude finančně lépe. Mohou se také orientovat podle cash-flow a založit fond ve chvíli, kdy začne mít kolektiv pravidelné přebytky. Možností je několik a záleží na tom, jak se spolu členové v budoucnu dohodnou. Výhledově je však zřejmé, že jakmile kolektiv jednou, za pravděpodobně několik desítek let, splatí všechny své půjčky a jeho členové budou dál platit své nájmy, začne mít kolektiv finanční přebytky, se kterými bude třeba nějak efektivně pracovat.

8.2 Limity modelu

Celý projekt provází vždy přítomné otázky typu: Budeme mít dost peněz? Zvládneme další měsíc? Kolik peněz ještě musíme sehnat, abychom mohli všechno realizovat? Podle Josefa neustále trvá riziko, že by družstvo mohlo zbankrotovat. „Ty půjčky jsou strašně velké, jsou to několika desetimilionové položky a jsou to peníze, se kterými nikdo z nás samozřejmě není zvyklý operovat. A zároveň ty prostředky na obsluhování toho dluhu nejsou zase tak velké,“ říká (rozhovor, 23. 8. 2023). Momentálně družstvo splácí hypotéku nadaci a jeho příjmem jsou hlavně nájmy získané od současných obyvatel domu. „Tady ten dům je na nějakých černých číslech, řekněme taková černá nula po tom, co se zaplatí peníze nadaci,“ přiznává Emil (rozhovor, 17. 1. 2024). Finanční situace družstva rozhodně není ideální. Odpovědnost za veškeré půjčky ale nenesou jednotlivci, nýbrž samotné družstvo. Jeho členové tedy neručí svým osobním majetkem. V této souvislosti například Karin přiznává, že by si takovouto půjčku sama od sebe nikdy nevzala, že na to nemá povahu. „Přišlo mi to jako obrovská odpovědnost, ale tím, jak jsme kolektiv, tak se ta odpovědnost rozprostře,“ doplňuje (rozhovor, 28. 11. 2023). Zároveň ale podotýká, že se v tom může skrývat i jistá past. Vzhledem k tomu, že za půjčky ručí družstvo, nemusí pak jednotlivci za finance vnímat dostatečnou odpovědnost, mohou brát některé věci trochu na lehkou váhu. Pokud by nastala situace, kdy by družstvo nebylo schopno své půjčky splácet a zbankrotovalo by, tak podle Rózy dům propadne nadaci, ta ho prodá, čímž se primárně splatí její půjčka a v případě, že by nějaké finance zbyly, vyplatí se drobní věřitelé. Karin k této problematice dodává, že pokud by takováto situace nastala, udělali by družstevníci, co by bylo v jejich silách, hlavně aby splatili všechny půjčky. „Já myslím, že jsme ochotní se pak sami zadlužit, abychom to mohli vrátit,“ říká (rozhovor, 3. 10. 2023). Zejména pokud by hrozilo, že by nezbylo dost peněz na splacení přímých půjček, které by získali od svých blízkých a přátel.

Nedostatek finančních prostředků nemusí být jediný problém, na který může družstvo v budoucnu narazit. Emil přiznává, že zásadnější může být ještě něco jiného: „Co je nejdůležitější, je mít ty lidi. Když nemáš lidi, tak můžeš mít peněz víc, jak želez a je ti to k ničemu. Důležité je, mít tu partu. Vznikají nějaké ty nové kolektivy v tom Brně, ale bez těch lidí to nepůjde,“ (rozhovor, 17. 1. 2024). Momentálně má kolektiv tzv. stop stav, nachází se tedy v situaci, kdy nepotřebuje

hledat další lidi do party. To se ale může vždycky změnit. „(...) *od té doby, co spolek nebo družstvo máme, ať už oficiálně, nebo ne, tak se tam už protočilo tak 30 lidí. Třeba byli na pár schůzích a zjistili, že tohle nechtějí,*“ říká Emil (tamtéž), který je součástí kolektivu od samotného začátku. Členové odchází i z dalších důvodů. Někoho tíží břemeno milionových půjček. Další zase preferovali jiný dům, než družstvo nakonec zvolilo. Jiní nebyli ochotni věnovat práci pro družstvo tolik času, kolik bylo zrovna v danou chvíli potřeba. A našli se i tací, kteří se rozhodli pro jinou cestu už během výše zmíněné zkušební lhůty. „(...) *když jsme oslovovali nějaké lidi z našeho okolí, tak vlastně všichni říkali, že to je skvělý, ale že na to už bohužel nemají čas, všichni už jsou zaháčkovaní,*“ říká Emil (tamtéž). Ale bez lidí to nepůjde.

Podle některých družstevníků by také mohlo být přínosné do budoucna zvážit i jisté změny celého modelu. Například Karin říká, že by bylo skvělé, kdyby: „(...) *další družstva měla alespoň někoho, kdo by mohl být placený. Nebo někoho, kdo by na to měl kapacitu a nedělalo se to ani ne ve volném čase, který není,*“ (rozhovor, 28. 11. 2023). Poukazuje na fakt, že všichni v družstvu se musí věnovat své vlastní práci, ať už na plný, nebo na částečný úvazek, a práce pro družstvo je pro ně zátěž navíc. Podle Karin by tedy nebylo od věci, kdyby se družstevním záležitostem mohl věnovat někdo, koho by družstvo platilo.

Další družstevníci také dokonce navrhují, že by bylo vhodné uvažovat o změnách v legislativě týkající se družstev obecně, tedy o nějaké novele zákona o obchodních korporacích, kam nyní sociální družstvo spadá. To, že si kolektiv vybral právě tuto právní formu, je podle některých členů nic než z nouze ctnost. Podle Štefana by bylo ideální, pokud by místo sociálního družstva mohli být družstvem bytovým. „*Přijde mi, že by to tak prostě mělo být. Konkrétně to znamená hlavně to, aby to bytové družstvo (...) opravdu mohlo být na tom družstevním principu,*“ (rozhovor, 5. 12. 2023). To pro něj znamená, že by zákon o obchodních korporacích měl například umožňovat, aby družstevníci mohli ovlivňovat, kdo v domě bydlí. Aby si mohli sami ve stanovách určit, jak budou řešit a zdali vůbec umožní prodej a dědění podílu v družstvu. A zároveň by podle Štefana mělo být možné vyloučit ve stanovách právo odkupu. „*My jsme došli k nějakým úpravám, ale to, jak je u nás bytové družstvo pořád pojaté, je (...), že se to spíš blíží těm SVJ. (...) Tak jedna věc, kdyby to ten zákon přímo změnil a druhá věc, kdyby to alespoň*

umožnil, aby to družstvo v těch svých stanovách si to mohlo samo určit. Říct si ano, chceme být bytové družstvo spíš individualistické, tak, jak je to dneska, každý za své. Nebo naopak víc komunitní, jako jsme my,“ rozvádí svou myšlenku Štefan (tamtéž).

8.3 Přilétají Vzletný racek a Volavka na Pomezí

Sít' bydlení, která vzniká pod zastřešujícím spolkem Sdílené domy, se rozrůstá. Původně do této sítě spadalo pouze družstvo První vlaštovka, v současné chvíli jsou součástí této sítě kromě Vlaštovky ještě další dvě družstva. Jedním z nich je kolektiv lidí z různých koutů republiky oficiálně sdružený pod taktovkou sociálního družstva Vzletný racek a situovaný v Děčíně. Ten se zrodil nedlouho po Vlaštovce a záhy vstoupil i do zastřešujícího spolku. Jejich cesta k nemovitosti však byla podstatně jednodušší než ta pražská. Vilu Dianu, pro kterou se kolektivně rozhodli, koupili přibližně za 7 milionů, což je v porovnání s domem na Břevnově zásadní rozdíl. „(...) naši kamarádi v Děčíně, tak ti nemají žádnou externí půjčku, ti mají přímé půjčky od sebe a od svých kámošů,“ popisuje jejich situaci Róza (rozhovor, 3. 10. 2023). Zároveň mohl od Vlaštovky děčínský kolektiv převzít právní formu a stanovy, což jim též jistě velmi usnadnilo cestu.

Minimálně další dva kolektivy vznikají také v oblasti Brna. Jeden z nich již dokázal shromáždit nezbytné finance a v současné době (jaro 2024) jsou v procesu koupě nemovitosti. Na koupi domu se členové kolektivu složili sami a další finance získali od svých rodin a známých. Tento kolektiv nedávno také založil sociální družstvo a pojmenoval ho Volavka na pomezí, neboť se dům, který plánuje koupit, nachází ve vesnici Na Pomezí. Druhý kolektiv je zatím v ranném stádiu shánění nemovitosti.

Závěr

V této práci jsem na základě dat získaných zejména pomocí polostrukturovaných rozhovorů se členy sociálního družstva První vlašťovka postupně odkrývala, jak vypadá nový model komunitního a solidárního bydlení, který v současné chvíli vzniká v České republice. Pro interpretaci získaných dat jsem zvolila teoretické východisko commons, které vnímám jako jistou *perspektivu* (Hardt, Negri 2009), kterou lze nahlížet věci jako *sdílené*. Sdílený je v případě První vlašťovky dům, který si spolu členové družstva pořídili na pražském Břevnově a který má dlouhodobě sloužit účelu bydlení. Sdílený je též celý model bydlení, který tento kolektiv vytváří. Zvolené teoretické východisko mi v interpretaci dat umožnilo zasadit konkrétní zkušenosti aktérů do širších konceptuálních rámců.

První tři kapitoly jsem organizovala podle tzv. trojího dělení commons, které je v diskurzu commons hojně užíváno. To dělí commons na tři vzájemně provázané části: na tzv. *zdroj commons* (resources), na *aktéry* (commoners), kteří o tento zdroj pečují, a na jejich *činnost* (commoning). V první kapitole jsem se soustředila na ten zdroj commons a představila jsem konkrétní principy, na kterých celý model První vlašťovky stojí. Jedná se o rovnost při hlasování, o zachování nemovitosti pro účel bydlení a o nastavení netržního nájemného. Zde teoretické principy vhodně posloužily pro vztažení těchto principů do širších konceptuálních rámců. Pokud se na tyto principy podíváme optikou commons, můžeme zde nalézt obecnější témata, jako je důležitost *společenského konsensu* (Bollier 2007), *dekomodifikace commons* (Harvey 2012) nebo postavení *commons mimo logiku vlastnictví* (Stavrides 2016, Euler a Gauditz 2017).

V další kapitole jsem svou pozornost zaměřila na druhou část commons, tedy na samotné aktéry (commoners). Zde jsem představila, jak se tito aktéři sami vztahují k tématu bydlení. Zjistila jsem, že jejich vztah k bydlení může být formován jejich předchozími zkušenostmi se spolubydlením, o kterém všichni dotazovaní členové mluvili. Velmi důležitá je pak v budoucím bydlení pro členy kolektivu komunita, její neustálé utváření a její zachování do budoucna. Lze říci, že utvářením této komunity se z členů družstva stává jedna entita, jedno *tělo*, tvořené více *hlavami* – členy družstva (Novotná et al. 2011). Celý model pro ně totiž není jenom o sdílení bydlení, ale i o sdílení životů.

Následující empirická kapitola byla věnovaná vnitřnímu fungování kolektivu a konkrétním pravidlům, která si pro své potřeby členové ustanovili. Z hlediska trojího dělení jsem se tedy věnovala tzv. *commoningu*, *každodenním aktům vytváření alternativních společenských vztahů* (Hodkinson 2012). Pro jejich interpretaci jsem zde zvolila soubor osmi principů (Ostrom 1990), které mohou sloužit jako rámcový návod pro vytvoření úspěšného commons. Až na sedmý jsem všechny tyto principy v různých obměnách u První vlaštovky úspěšně identifikovala. Pravidla fungování jsou vytvářena samotnými aktéry na principu rovnosti při hlasování a jsou přizpůsobena jejich potřebám. Vznikají na družstevních schůzích, kde se aktéři organizují (ovali) do pracovních skupin, a kde zároveň dochází k jistému monitoringu jednotlivých členů. Pro řešení případných konfliktů na těchto schůzích kolektiv zavedl praxi pravidelných supervizí za účasti odbornice, tzv. *emoschůzí*. Místo sankcí pracuje kolektiv s formou zkušební lhůty, během které musí zájemce o členství prokázat své schopnosti fungovat v kolektivu. Polemizovat bychom mohli nad tím, zdali má kolektiv jasně definované hranice, neboť pro rozšiřování kolektivu o nové partner(k)y současných členů neexistují jasně definovaná pravidla. Další otázkou je, zdali je model respektován vnějšími autoritami, tomu se ale věnuje spíše následující kapitola. Ač sama autorka považuje své principy spíše za teoretické, lze na základě jejich úspěšné identifikace u Vlaštovky uvažovat o značném potenciálu dlouhodobé existence tohoto modelu.

Úvahou metafory tzv. *prahů* (thresholds), kterou představil Stavrides (2019), jsem v rámci další kapitoly odhalila přechody, skrze které dochází k obraznému propojování družstva s jeho okolím. Tyto prahy jsem u příkladu První vlaštovky shledala na třech místech. Mezi členy družstva a současnými obyvateli domu, kdy lze jako takový pomyslný přechod mezi nimi označit konkrétní fyzický práh dveří v domě. Poté takový formální práh mezi družstvem a různými institucemi, například českými bankami, nadací Umverteilen! z Německa nebo Stavebním úřadem na Praze 6. Jako poslední přechod jsem označila hranice České republiky, které kolektiv obrazně i reálně překračuje se záměrem navázat na další podobné sítě komunitního bydlení v okolních zemích. Díky identifikaci těchto přechodů jsem zjistila, že přestože První vlaštovka může působit jako uzavřená skupina *commonerů*, jako to jedno tělo s vícero hlavami, je současně velmi *otevřená* vůči svému okolí.

Jak píše Hardt a Negri (2009), současná města nejsou složená pouze z budov a ulic, nýbrž jsou tzv. *biopolitickou metropolí*, ve které výsledkem aktů sdílení vznikají nové commons. Poslední kapitola empirické práce je věnována potenciálu, které zkoumaný model bydlení nabízí z hlediska jeho (re)produkování do budoucna, a zároveň limitům, které s sebou tento proces může nést. Krátce zde také zmiňuji realizace tohoto reprodukování v podobě nově vzniklých družstev. Z hlediska teoretického ukotvení je tato kapitola věnována konceptu tzv. hegemonického commoningu, který jako formu (re)produkce commons nabízí Hodkinson (2012).

Teorie commons, ze které jsem v této práci vycházela, mi vhodně posloužila k interpretaci získaných dat. Při nahlížení zkoumaného modelu bydlení perspektivou commons jsem mohla konkrétní zjištěná data zasadit do širších konceptuálních rámců. Příhodná byla teorie zejména u dat, která se týkala obecnějších principů, na kterých celý model stojí, a zároveň pravidel, které si kolektiv stanovil pro své fungování. Dobře posloužila taky pro identifikaci tzv. přechodů mezi družstvem a jeho okolím. Méně nápomocnou jsem ji shledala v případech, kdy data poskytovala informace o vztahu jednotlivých aktérů k tématu bydlení nebo o budoucím šíření zkoumaného modelu a případných limitech, který s sebou tento model může nést. Zvolená teorie může tedy pokulhávat v případech, kdy jsou data týkající se zkoumaného commons na jednu stranu esenciální pro jeho představení, ale zároveň až příliš partikulární a situační, než aby bylo možné je skrze tuto teorii interpretovat. Pokud se ale vrátíme k prvním kapitolám této práce a podíváme se na to, co všechno vlastně commons je, nebo čím může být, zjistíme, že se jedná o velmi široký koncept, což může mnohé vysvětlovat.

Přes veškeré mé snahy představit model bydlení na příkladu První vlašťovky v co největším detailu by bylo žádoucí na tento výzkum nějakým způsobem navázat a věnovat se tématu i nadále. Bylo by vhodné například pozorovat, jak se bude dál kolektiv i celá síť bydlení vyvíjet. Také by bylo zajímavé sledovat, zdali bude vlivem existence tohoto modelu docházet k nějakým legislativním změnám, či zdali české banky v budoucnu rozšíří svá portfolia nabízených produktů. Obecně je třeba vnášet existenci těchto alternativních forem bydlení do všeobecného diskurzu o bydlení, neboť jsou to právě tyto alternativy, které mohou přispět ke zlepšení situace s nedostupností bydlení v České republice.

Bibliografie

BOLLIER, David, 2007. *The Growth of the Commons Paradigm*. In: HESS, Charlotte a OSTROM, Elinor (ed.), *Understanding Knowledge as a Commons: From Theory to Practice*. The MIT Press. ISBN 978-0-262-08357-7.

BOLLIER, David, 2015. *Commoning as a Transformative Social Paradigm*.

BRUUN, Maja. *Communities and the Commons*. JERRAM, Leif. *The False Promise of the Commons*. In: BORCH, Christian a KORNBERGER, Martin (ed.), 2015. *Urban Commons: Rethinking the City*. Abingdon: Routledge. ISBN 978-1-315-78059-7.

DE ANGELIS, Massimo a STAVRIDES, Stavros, 2010. On the Commons: A Public Interview with Massimo De Angelis and Stavros Stavrides. *e-flux journal*. Vol. 17, č. 6, s. 7–19.

DELLENBAUGH, Mary et al. (ed.), 2015. *Urban Commons: Moving Beyond State and Market*. Basilej: Birkhäuser Verlag GmbH. ISBN 978-3-03821-661-2.

DELLENBAUGH, Mary, ZIMMERMAN, Nils-Eyk a DE VRIES, Nicole, 2020. *The Urban Commons Cookbook: Strategies and Insights for Creating and Maintaining Urban Commons*. Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0 International License. ISBN 978-3-00-065193-9.

DENZIN, Norman K., 2009. *The Research Act: a theoretical introduction to sociological methods*. New Jersey: Transaction Publishers. ISBN 978-0-202-36248-9.

ENGELS, Bedřich, 1950. *K bytové otázce*. Praha: Svoboda.

EULER, Johannes a GAUDITZ, Leslie, 2017. Commoning: a different way of living and acting together. *Degrowth* [online]. 2017. Získáno z: <https://degrowth.info/en/blog/commoning-a-different-way-of-living-and-acting-together>

FOUCAULT, Michel, 1999. *Vůle k věděni*. Praha: Herrmann & synové.

GRAEBER, David, 2012. *Dluh: prvních 5000 let*. Brno: BizBooks. ISBN 978-80-265-0044-5.

HARDIN, Garrett, 1968. *The Tragedy of the Commons*. Science. Vol. 162, č. 3859, s. 1243–1248.

HARDT, Michael a NEGRI, Antonio, 2009. *Commonwealth*. Cambridge: Harvard University Press. ISBN 978-0-674-03511-9.

HARVEY, David, 2012. *Rebel Cities: From the Right to the City to the Urban Revolution*. Londýn: Verso. ISBN 978-1-84467-904-1.

HUSER, Miachel. *Chladná multituda jako současná forma existence a koexistence*. In: PELCOVÁ, Naděžda a KVĚTOŇOVÁ, Lea, 2020. *Existence a koexistence ve*

filosofické, speciálněpedagogické a psychologické reflexi. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

HESS, Charlotte, 2000. *Is There Anything New Under the Sun?: A Discussion and Survey of Studies on New Commons and the Internet* [online]. Bloomington: Indiana University. Získáno z: <https://dlc.dlib.indiana.edu/dlc/bitstream/handle/10535/384/iascp2000.pdf?sequence=1&isAllowed=y>27.3.2024

HESS, Charlotte a OSTROM, Elinor (ed.), 2007. *Understanding Knowledge as a Commons: From Theory to Practice*. Cambridge: The MIT Press. ISBN 978-0-262-08357-7.

HODKINSON, Stuart, 2012. The Return of the Housing Question. *Ephemera: theory and politics in organization*. Vol. 12, č. 4, s. 423–444.

HUYSSSEN, Andreas, 2003. *Present Pasts: Urban Palimpsests and the Politics of Memory*. Standford: Standford University Press. ISBN 0-8047-4560-9.

INGOLD, Tim, 2000. *The Perception of the Environment: Essays on Livelihood, Dwelling and Skill*. Londýn: Routledge. ISBN 978-0-203-46602-5.

JOHANISOVÁ, Nad'a, 2014. *Ekologická ekonomie: vybrané kapitoly*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-7117-9.

KUSENBACH, Margarethe, 2003. Street phenomenology: The go-along as ethnographic research tool. *Ethnography*. Vol. 4, č. 3, s. 455–85.

LINEBAUGH, Peter, 2008. *The Magna Carta Manifesto: Liberties and Commons for All*. Berkley: University of California Press. ISBN 978-0-520-24726-0.

LINHART, Miroslav et al., 2023. *Property Index* [online]. Deloitte. Získáno z: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/cz/Documents/real-estate/property-index-2023.pdf>

MADDEN, David a MARCUSE, Peter, 2020. *Na obranu bydlení: Politika krize*. Praha: Neklid. ISBN 978-80-907562-2-9.

MALÝ BLAŽEK, Jan et al., 2023. *Participativní bydlení: nová konceptualizace demokratických forem bydlení v České republice*. Sociologický časopis. Vol. 59, č. 2, s. 173–195. DOI <https://doi.org/10.13060/csr.2023.029>.

MANN, Ulf, 1986. *Introduction*. [online]. Berlín: Umverteilen! [cit. 2024-04-12]. Získáno z: <https://www.umverteilen.de/en/praeambel01.html#top>

NOVÁK, Arnošt. *Commons* [přednáška]. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií. 30. 3. 2021.

NOVOTNÁ, Hedvika, HEŘMANOVSKÝ, Martin a BITTNEROVÁ, Dana, 2011. *Kdo nezkoumá se mnou, zkoumá proti nám? Povaha a dynamika týmového etnografického výzkumu*. Biograf. Vol. 2010, č. 52–53.

OSTROM, Elinor, 1990. *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-0-511-80776-3.

OSTROM, Elinor et al., 1999. Revisiting the Commons: Local Lessons, Global Challenges. *Science*. Vol. 284, č. 5412, s. 278–282. DOI 10.1126/science.284.5412.278.

PRVNÍ VLAŠTOVKA, SOCIÁLNÍ DRUŽSTVO. Přímé půjčky. [online]. Získáno z: <https://prvnivlastovka.cz/prime-pujcky/>

PRVNÍ VLAŠTOVKA, SOCIÁLNÍ DRUŽSTVO, 2019a. *Výroční zpráva za rok 2019* [online]. Praha: První vlašťovka, sociální družstvo. Získáno z: <https://prvnivlastovka.cz/2020/01/01/vyrocní-zprava-socialního-druzstva-první-vlastovka-za-rok-2019/>

PRVNÍ VLAŠTOVKA, SOCIÁLNÍ DRUŽSTVO, 2019b. *Stanovy družstva*. Praha: První vlašťovka, sociální družstvo.

SDÍLENÉ DOMY, Z.S., 2020. Je to hodně práce, ale má dobré výsledky. [online]. 15 září 2020. Získáno z: <https://sdilenedomy.cz/2020/09/15/je-to-hodne-prace-ale-ma-dobre-vysledky/>

STAVRIDES, Stavros, 2016. *Common Space: The City as Commons*. Londýn: Zed Books Ltd. ISBN 978-1-78360-329-9.

STAVRIDES, Stavros, 2019. *Common Spaces of Urban Emancipation*. Manchester: Manchester University Press. ISBN 978-1-5261-3560-5.

STAVRIDES, Stavros a TRAVLOU, Penny (ed.), 2022. *Housing as Commons: Housing Alternatives as Response to the Current Urban Crisis*. Londýn: Bloomsbury Academic. ISBN 978-1-78699-999-3.

WEBB, Eugene J. et al., 1966. *Unobtrusive Measures: Nonreactive Research in the Social Science*. Chicago: Rand McNally.

Přílohy

Příloha č. 1: *Projekt diplomové práce*

Fakulta humanitních studií UK
magisterský obor
sociální a kulturní ekologie

Pátkova 5/2137, 182 00 Praha 8 – Libeň

Magisterský obor
sociální a kulturní
ekologie

Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

1. **Jméno studenta, tituly:** Bc. Andrea Malá
2. **Osobní číslo (UKČO):** 81717015
3. **Rok imatrikulace na FHS UK (bak. studium, jinak mag. studium):** 2020
4. **Datum zápisu na obor sociální a kulturní ekologie FHS UK (alespoň měsíc, rok):** 22. 09. 2020
5. **Názvy všech předchozích bakalářských (magisterských) prací, škola, obor a rok, kde a kdy byly obhájeny:** Dezinformační weby jako nástroj ruské zahraniční propagandy: Příklad webu Sputnik Česká republika, Vysoká škola ekonomická, obor Mezinárodní studia - Diplomacie, rok obhajoby: 2020.
6. **Předběžný název DP (česky):** Moderní družstevní bydlení: Příklad družstva První vlaštovka
7. **Předběžný název DP (anglicky):** Modern Cooperative Housing: Example of Cooperative První vlaštovka
8. **Klíčová slova (česky):** družstevní bydlení, kolektivní bydlení, krize bydlení, sdílené vlastnictví, město jako palimpsest, formování bydlení, perspektiva obývání
9. **Klíčová slova (anglicky):** cooperative housing, collective housing, housing crisis, shared ownership, city as palimpsest, housing formation, dwelling perspective
10. **Obecný kontext (souvislosti tématu, širší rámec [zasazení „do světa“]):**

Ocitáme se v době, kdy je mnoho z nás nějakým způsobem postiženo právě probíhající krizí bydlení. Na problém nedostupného bydlení již naráží kromě nižší třídy i ta střední. Jedná se o celoevropský problém, který byl prohlouben pandemií Covid-19. Nepředstavitelných rozměrů pak dosáhl vlivem války na Ukrajině, růstem cen stavebních materiálů, cen práce a energetickou krizí. Zákon o bydlení je v České republice stále v nedohlednu, a tak jsou lidé často nuceni spoléhat se sami na sebe. Skupina mladých lidí z Prahy se rozhodla nastalou situaci řešit po svém – založili si družstvo, získali potřebné finance a pořídili si dům na pražském Břevnově, kde plánují žít komunitním způsobem života. Takový proces však v České republice není ani zdaleka jednoduchý. Proto ho stojí za to lépe prozkoumat.
11. **Předmět zkoumání (vlastní předmět práce [zasazení „do vědy“]):**

Práce se formou etnografického výzkumu bude soustředit na to, jak je členy utvářeno jejich bydlení na principu družstevnictví. Bude například zkoumat, jakým způsobem probíhá vyjednávání mezi členy, čeho se jim povedlo dosáhnout nebo na jaké překážky během své cesty naráží. Koncept družstevního bydlení se prostřednictvím aktivity členů proměňuje a nabývá nové podoby, stejně jako dům samotný. Lze tedy mluvit o jejich jakési neustále se přepisující, neboli palimpsestické povaze, jak ji ve svém díle popisuje Andreas Huyssen (2003).

Dále se práce bude věnovat tomu, jak členové družstva dům zabydlují, a to v kontextu perspektivy obývání. Pojmeme „dwelling perspective“ Tim Ingold míní proces, kdy formujeme a utváříme život a svět kolem nás. Podle Ingolda (2000) platí, že svět se stává smysluplným prostředím, když se do něj jakožto „aktéři ve světě“ přímo zapojujeme, když v něm žijeme. Navazuje tak na myšlenky Martina Heideggera (1951), který řekl: „Neobýváme, protože jsme postavili, ale stavíme a stavěli jsme, protože obýváme.“

12. Hlavní vstupní výzkumný problém – výzkumná otázka (výzkumné otázky) – ev. hypotéza (hypotézy):

Výzkumný problém: Utváření moderního družstevního bydlení družstvem První vlašťovka na pražském Břevnově.

Výzkumné otázky:

- Jakým způsobem je členy družstva vyjednáváno jejich společné bydlení a společné družstevnění?
- Jaké jsou podoby a možnosti současného družstevního bydlení?
- Jak se děje obývání (dwelling) břevnovského domu členy družstva První vlašťovka?

13. Metodologický postup: metody a techniky, které budou v práci použity:

Z důvodu povahy daného výzkumného problému volím jako nejvhodnější metodu kvalitativní výzkum, konkrétně pak etnografii. Ta bude založena na zúčastněném pozorování, které bude probíhat zejména na družstevních schůzích a během různorodých komunitních aktivit družstva. Pozorování bude doplněno polostrukturovanými rozhovory vedenými se členy družstva. Pro dosažení největší spolehlivosti dat a prohloubení kvality výzkumu budou na principu tzv. triangulace tyto metody doplněny o tzv. nevtíravé výzkumné přístupy, mezi něž bude patřit zejména analýza dokumentů, webových stránek, sociálních médií atd.

14. Cíl DP (kromě ověření hypotéz a teoretického přínosu např. praktický přínos, vypracování metodologie, základ pro řešení problémů v praxi atd.):

Cílem diplomové práce je analýza a popsání procesu utváření moderního družstevního bydlení a zabydlování domu na pražském Břevnově členy družstva První vlašťovka. Prozkoumáním možnosti moderního družstevního bydlení vznikne text, jenž může sloužit jako jakýsi manuál. Ten bude vhodný pro ty, kteří se potýkají s nutností řešit svou situaci ohledně bydlení v době bytové krize a zároveň mají zájem žít komunitním způsobem života.

15. Čím budou rozšířeny dosavadní znalosti (vědecká „přidaná hodnota DP“):

Provázáním teorií o městě jako palimpsestu a o obývání prostoru s praxí zabydlování prostoru břevnovského domu a vnesením možnosti obnovení staronového konceptu družstevního bydlení jako alternativy k osobnímu vlastnictví či bydlení v nájmu do současné bytové krize.

16. Jaké bude (bude-li) jejich teoretické zobecnění a přínos:

Obohacení konceptů města jako palimpsestu a perspektivy obývání o praxi vytváření moderního družstevního bydlení a zabydlování břevnovského domu.

17. Struktura DP (předběžný obsah – názvy oddílů a kapitol):

Diplomová práce bude s největší pravděpodobností vycházet z tradiční struktury, a bude tudíž dělena na tři hlavní části. V první, teoretické, části se bude věnovat ukotvení výzkumného problému do širšího teoretického kontextu. V druhé části bude důsledně

popsána a odůvodněna zvolená metodologie. Třetí část se bude věnovat samotnému výzkumu, bude se jednat o analýzu empiricky získaného materiálu.

Úvod

1. Teoretické ukotvení:
 - a. Andreas Huyssen: Město jako Palimpsest – nekonečné přepisování historie
 - b. Tim Ingold: Perspektiva obývání
2. Metodologie
 - a. Etnografie
 - b. Výzkumné otázky
 - c. Etika výzkumu
3. Empirická část
 - a. Analýza empirických dat

Závěr

Literatura a prameny

Přílohy

18. Předběžná bibliografie k tématu:

DVOŘÁK, Tomáš. *Bytové družstvo: převody bytů a další aktuální otázky*. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-127-7.

FERENČUHOVÁ, Slavomíra. *Sociologie města 20. a 21. století*. Praha: SLON, 2013. ISBN 978-80-7419-162-6.

GIBAS, Petr a kol. *Bydlení mladých v době krize*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2022. ISBN 978-80-7330-391-4.

GUZIK, Hubert. *Bydlet spolu: kolektivní domy v českých zemích a Evropě ve 20. století*. Řevnice: Arbor vitae, 2017. ISBN 978-80-7467-127-2.

HAIDEGGER Martin. *Bauen Wohnen Denken*. In *Vorträge und Aufsätze (1936–1953)*. Gesamtausgabe 7. 2. Ausgabe. Frankfurt am Main: Der Verlag Vittorio Klostermann, 280 S, 2000. ISBN 978-3-465-03099-7. Seite 150.

HARVEY, David. *Rebel Cities: From the Right to the City to the Urban Revolution*. Londýn: Verso, 2012. ISBN 13: 978-1-84467-904-1.

HUYSEN, Andreas. *Present Pasts: Urban Palimpsests and the Politics of Memory*. Stanford: Stanford University Press, 2003. ISBN 0-8047-4560-9.

INGOLD, Tim. *The Perception of the Environment: Essays on Livelihood, Dwelling and Skill*. London: Routledge, 2000. ISBN 9780203466025.

LEFEBVRE, Henri. *Urbánní revoluce*. Přeložila Olga WALLÓ. V Olomouci: Broken Books, 2022. ISBN 978-80-906307-4-1.

NOVOTNÁ, Hedvika, ŠPAČEK, Ondřej, ŠTŮVÍČKOVÁ, JANTULOVÁ, Magdalena. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Univerzita Karlova, 2019. ISBN 978-80-7571-052-9.

RESTAKIS, John. *Humanizing the economy: cooperatives in the age of capital*. Gabriola Island: New Society Publishers, 2010. ISBN 978-1.55092-461-9

SAMEC, Tomáš a kol. *Jak zajistit dostupné bydlení?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2018. ISBN 978-80-7330-343-3

19. **Předpokládaný vedoucí DP:** Mgr. Hedvika Novotná, Ph.D.

20. **Důvod volby tématu (dosavadní znalosti, zázemí, praxe a zájem studenta):¹**

Téma družstevního bydlení jsem si zvolila, neboť mne vždy zajímaly lepší alternativy konvenčního bydlení v paneláku či v rodinném domku za městem. Dále jsou mi blízká témata komunitního a udržitelného způsobu bydlení a mezilidských vztahů. Navíc se jedná o téma vskutku aktuální, vzhledem k právě probíhající krizi bydlení, jež postihuje nějakým způsobem mnohé z nás.

V Praze, dne 6. června 2023

diplomant/ka

vedoucí DP

zást. garanta SKE pro studijní záležitosti

¹ nepovinné